

Милорад Радојчић

Ваљево

bobava@ptt.rs

ЗЕМЉОПОСЕДНИК АЛЕКСА АЛЕКСИЋ (1880-1953)

Айсиџраки: Текст говори о Алекси Алексићу, фармеру и велепоседнику из Совљака код Уба који је, као млад човек са породицом, у првој половини прошлог века петнаестак година боравио у САД и радио по америчким рудницима и занатским радњама и обављао друге напорне физичке послове. Кад се довољно обогатио, вратио се у домовину и почео да се бави продајом аутомобила и делова за аутомобиле. Нешто касније окренуо се пољопривреди и створио велико пољопривредно газдинство у Совљаку крај Уба. После Другог светског рата, нове власти су му одузеле сву стечену имовину (земљиште и објекте), а оставиле мали иметак за нужно издржавање. Увређен и ожалошћен, заједно са својом породицом, враћа се поново у САД. Дати су и основни биографски подаци свих чланова његове породице. Рад је писан на основу фрагментарно сачуване архивске грађе, објављених текстова, сећања и казивања савременика.

Кључне речи: Алексићи, Алекса, сарач, вулканизер, трговина аутомобилима, породица, Совљак, пољопривреда, рад, угледна економија са фармама, породица, богатство, аграрна реформа, САД...

LANDOWNER ALEKSA ALEKSIĆ (1880-1953)

Abstract: The text talks about Aleksa Aleksić, landowner from village Sovljak, near town Ub. In the first half of the last century, he, as a young man, spent fifteen years with his family in the USA, working at the American mines and craft shops and performing other strenuous physical activities.

Being a true patriot, he returned to his homeland and invested his fortune into business - sale of spare parts for cars and luxury cars. Later he turned to agriculture and created a large and prestigious farm in village Sovljak, near Ub, which was out of its time and marked the whole area.

After Second World War, new government confiscated his land and buildings through agrarian reform and left him only with a small portion of his fortune for the bare support. He did not want to take what was offered and offended and grieved, he

returned with his family to the USA. Paper also provides basic biographical data for all members of his family.

This text will try to show how all these actions caused Aleksić great injustice. All described – his work and his downfall - is based on fragmentary archive material, published articles, memories and narratives of contemporaries, hoping that it will not leave anyone indifferent.

Key words: Aleksić, Aleksa, saddler, tire, car dealerships, family, village Sovljak, agriculture, labor, economy, reputable farms, family, wealth, agrarian reform, the United States ...

Одувек је Србија била сељачка земља. Већину њеног становништва сачињавали су житељи који су се бавили пољопривредом. Многи од њих нису ни знали било шта друго да раде осим земљорадње, сточарства и помало воћарства. Са оно мало, често лоше и посне, земље било је тешко обезбедити довољно прихода за нормалан живот. Утолико пре што се деценијама, па и вековима, радило примитивно и напорно, неретко и без основног алата и агротехнике. У дужем временском периоду не само да је требало издржавати себе и своје укућане већ и разне властодршце. Временом обрадиве површине све чешће се претварају у грађевинско земљиште, користе за разна ископавања и слично. Наши преци живели су у беди и оскудици и због тога су масовно напуштали родна огњишта у потрази за бољим условима живота, па се наша села деценијама рапидно празне а нека и гасе.

Само Законом о спровођењу аграрне реформе у Ваљевском округу, јануара 1946. године, одузето је од имућних поседника 5.387 хектара. Највише у Колубарском срезу – 1.382 хектара, у Ваљевском 1.375, Тамнавском 1.353, Подгорском 646 и Посавском 631 хектар. Највише имања, шума и друге имовине одузето је од манастира Боговађа, недалеко од Лајковца. Од појединих домаћина највише је одузето Алекси Алексићу из Совљака код Уба који је имао око 150 хектара, Радомиру Радовановићу из Крчмара код Мионице 99 и Дамјану Јанковићу из Планинице, такође код Мионице 95 хектара итд.¹

Познато је да је од Алексе Алексића из Совљака више земље имао само Живојин Нешић, велепоседник и народни посланик из Скеле код Обреновца. Истина појединци тврде да сва Нешићева земља није била обрадива јер је значајан део био под шумама, пашњацима и мочварама.

Мада су многи имали прилике не само да виде његово пољопривредне газдинство већ и да га разгледају и да му се диве о његовом власнику се јако мало знало. У жељи да и о њему што више сазнамо, да би свестрано и објективно приказали његов животни пут и неуморни рад, проникли

¹ Ранковић, 2002, 169.

у узроке и последице трагедије која је њега и његову породицу задесила, да упознамо његову даљу судбину као и судбину његових непосредних потомака и блиских сродника, више од десетак година је истраживано. У том циљу предузете су бројне и разноврсне мере и радње. Прегледано је више архивских фондова и збирки, истраживало се на терену (Мрчајевци, Уб, Совљак и Београд); трагало се за његовим потомцима и блиским сродницима; прегледане су књиге, часописи и новински текстови где се појављује његово име и презиме... Уложен је труд да се евидентирају особе које су га, по било ком основу, лично познавале, или су са њим и његовим потомцима били у непосредном контакту. Обављено је више десетина разговора, а нарочито драгоцену помоћ пружили су: мр Никола Крсмановић, Саша Марковић, Жика Лазаревић, Зоран Марковић, Синиша Велимировић, Мишел Капларевић, Драгиша Сретеновић, Слободан Матовић и Живорад Тодоровић, сви из Уба; Михаило Ђорђевић из Сан Хозеа у САД и Војин Поповић, адвокат из Београда. Свима њима као и појединим радницима Градске управе Уб, предвођеним Маријом Новаковић, начелницом Одељења за имовинско-правне послове, се најискреније захваљујемо.

Ко је био Алекса Алексић?

Алекса Алексић

О Алекси Алексићу се доста говорило а мало писало, па има доста детаља који су остали непознати или су различито представљани. У једној констатацији многи се слажу, а она гласи да **Тамнава таквога привредника више никад неће имати**. О њему скоро да нема већих, свеобухватнијих и поузданијих текстова. Разлог тога вероватно лежи у чињеници што се о њему најчешће писало одређеном пригодом и са жељом да се укаже на њега и његов пример. Стиче се утисак да је више аутора имало сензационалистички приступ, покушавајући да га прикаже као генија, изврсног организатора, али и жртву нових власти, па се о њему и даље недовољно зна. Тако на пример појединци² пишу да му је током аграрне реформе одузето 220 хектара земље што наравно није тачно.

Томе треба придодати и чињенице да Алекса Алексић није био из овог краја и да је у њему живео само двадесетак година, те да је и то време углавном провео у интензивном раду и доста изолован од ширих народ-

² Пузовић, *Вечерње новостии*, 2009.

них маса. Зато и они који су о њему писали своје текстове углавном су заснивали на личним запажањима која често нису изворна и значајна или приче које су имали прилике да чују, а које често нису довољне и поуздане, па се јављају и ти контрадикторни подаци.

Отуда чак поуздано није утврђено ни где је, ни када рођен. Већина, оних који су о њему писали, констатује да је родом Крагујевчанин³, односно да је рођен у Крагујевцу или у неком селу код Крагујевца⁴ или његовој околини⁵. Било је појединаца који су писали или тврдили да је рођен у Мрчајевцима.⁶ Да замешетељство буде потпуније на саслушању у Среском суду у Убу, 6. фебруара 1946. године, Алекса Алексић каже да је стар 66 година, да је рођен у Крагујевцу, од оца Ђорђа и мајке Обреније, дев. Симовић. Док у пресуди Округног суда Ваљево, донетој 16. маја 1946. године, пише да је стар 65 година а да је рођен у Мрчајевцима. И историчар др Момчило Исић пише да је Алекса Алексић рођен у Мрчајевцима код Чачка 1880. године, од оца Ђорђа.

У копији извода из књиге за уписивање рођених и крштених Српске православне цркве убске Храма Вазнесења Господњег у Убу, од 9. марта 1949. године⁷ са потписом пароха I убске парохије Боривоја Ненковића пише да је рођен 20. јуна 1880. године у Чачку, од оца Ђорђа и мајке Обреније Алексић. Занимљиво је да у рубрици примедба пише: *Горњи извод рођеној издаје се на основу анаграфа – државној протокола цркве уйске.* Тешко је утврдити шта се овим желело рећи и на основу чега је издат овај извод осим ако није на основу молбе или непосредног казивања именованог са жељом да прибави путне исправу ради повратка у САД. Вреди поменути да у претходној рубрици овог извода пише страна домовника – анаграфа број 1 што наводи на закључак да је то био први издати докуменат те врсте. Матичарка месне канцеларије у Мрчајевцима⁸ тврди да га није нашла у матичним књигама са којима располаже. Мишко Алексић, ветеринар и фармер из Мрчајеваца, каже да су Алексићи из тог села велика и угледана породица, да је чуо за њега и да верује да је из Мрчајеваца; обећавао је помоћ око утврђивања његовог порекла, али је све остало само на обећањима. Ипак, имајући све то у виду верујемо да је он

³ Ђунисијевић, Тамнавске новине, 1983.

⁴ Петровић и Влаковић, 2001, 122, пишу да је рођен у Крагујевцу 1881. године.

⁵ Марјановић, 1997, 15-17; Станојевић, 2007, 62 и Марјановић, 2011, 9.

⁶ Исић, 1996, 1 св. 1. књ, 15-16.

⁷ Копија се налази у поседу аутора овог чланка.

⁸ Вреди указати да се ради о млађој особи, дипломираној правници, која је из Чачка и свакодневно путује из тог града до Мрчајеваца и натраг и да јој вероватно нису доступне књиге старије од око 1900. године.

ипак рођен или бар пореклом из Мрчајеваца. На овај закључак наводи и Алексина тврдња да је био сељачко дете.

Мрчајевци су насеље у градској општини Чачак у Моравичком округу. Налазе се на половини магистралног пута између Чачка и Краљева, на самом југу Шумадије. Карактеришу га стара сеоска домаћинства, са традиционалним обичајима. Алексићи су изгледа једна од старијих, бројнијих и економски јачих породица у Мрчајевцима. Из ње потиче и познати музичар и плодни композитор Драган Алексић.

Има извесних нејасноћа и у погледу године његовог рођења. По једним изворима рођен је 1880, а по другима 1881. године. Верујемо да до тога долази што он на једном месту каже да је стар 65, а на другом 66 година. Тако се у поменутој копији Извода из књиге рођених и крштених наводи да је рођен 20. јуна 1880, док у преводу Извода из Матичне књиге умрлих у Њујорку (New York), држава Њу Џерси, САД, пише да је рођен 1881. године, тако да нема довољно компетентних чињеница на основу којих се треба одредити.

Нема ни писаних података, где се, када и како школовао. Пошто на више места пише да је по занимању био сарач или седлар, што је практично исти занат, највероватније је основну школу завршио у месту рођења а даље школовање наставио у Војно-занатској школи у Крагујевцу. Сви су изгледи да је био и државни питомац а да се по завршеном занату запослио у Војно-техничком заводу, где се трајно настанио. Ту је засновао и брак са животном сапутницом Јеленом, рођеном Констадиновић, али нисмо успели доћи ни до детаљнијих података о њој сем да је била годину дана млађа од њега. У Крагујевцу су 11. септембра 1903. године добили своје прво дете кћерку Љубинку, зв. Мили, што се види из копије њеног Извода из књиге венчаних. Чињеница да је део живота провео у Крагујевцу и да се одатле отиснуо у бели свет наводи многе да тврде да је рођен у Крагујевцу или околини, мада не треба сметнути са ума да ни Мрчајевци нису далеко.

Први боравак у САД

Као сиромашан али радан и амбициозан човек, Алекса је у раној младости напустио Србију и отиснуо се у далеку Америку као економски емигрант⁹. Основни мотив за такву одлуку је у тежњи за бољим и разноврснијим условима живота, према оној познатој изреци да је кренуо *и́рдухом за крухом*. При томе је желео и да испроба своју енергију, знање

⁹ Политика, 9. новембар 1932, 7

и способности и да себи и својим потомцима омогући више шанси да се школују и даље напредују у животу.

Има и различитих података о времену и начину његовог првог одласка у САД. Тако на пример Александар Станојевић¹⁰ пише да је то било једног пролећног дана при крају Првог светског рата и да је отишао са женом и четворо деце (две кћерке и два сина), модерним енглеским паробродом *Квин Елизабет* и после 14-дневног напорног путовања искрцали су се у Њујоршку луку.

Наводно, одмах по ступању на америчко тло случајно им је пришао земљак Михајло Мајкл Аћимовић из неког села код Параћина који је, по његовим речима, већ живео 15 година у Америци. Позвао их је код себе у кућу и обећао им да ће им помоћи све што треба око смештаја, запослења, регулисања, радно-правног статуса и слично. Наводно само који дан касније пронашао им је и уговорио скроман стан на периферији Њујорка и нашао некакав посао. Ако је уопште тог сусрета и било, мало је вероватно да је до њега случајно дошло. Пре ће бити да су се они и раније познавали, па можда да им је Аћимовић и помогао око одласка у ту далеку обећану земљу, те их по договору и дочекао и помогао им да се за почетак сместе.

Да ова сумња није без основа видеће се из даљег текста и да је Станојевићево писање непоуздано а у неким детаљима и нетачно. Пре свега није тачно ни када је отишао и са ким је путовао у САД. По казивању Алексине унукe, а кћерке његовог сина Драгомира Ђалике - Јелене Алексић, односно Хелене Мартин, професорке спорта, која је почетком овог века живела у Спрингфилду у САД, а 2001. године посетила нашу земљу, Алексићи су први пут у САД отпутовали 1905. године. Алекса је у почетку обављао различите послове. Радио је по рудницама, као сарач, на бензинским пумпама... После неколико година отворио је FAR ROCKAWAY, сервис за крпљење гума, које су се до тада бацале.¹¹ И Алекса сам каже да је у почетку радио као обичан (физички) радник.

Ево још једног доказа да оно Станојевићево писање о времену и начину одласка у САД није тачно јер и Алекса у жалби председнику Округног аграрног суда у Ваљеву, од 19. фебруара 1946. године, пише да је из Америке дошао 1920. године, што потврђује да је тамо отишао око 1905. године. Друго, на тај пут кренуо је само са супругом Јеленом и јединим дететом који је у то време имао – кћерком Љубинком, рођеном

¹⁰ Станојевић, 2007, 62.

¹¹ Казивање наставнику Зорану Марковићу, председника Ловачког друштва „УЂ“ чија је гошћа била, а који ми је своје белешке писане хемијском оловком љубазно уступио 1. септембра 2016. године.

1903. године, која је тада практично била беба. У прилог тој тврдњи иде и чињеница да им је следеће дете син Драгомир, зв. Ђалика, рођен тек 28. новембра 1907. године у Њујорку, што потврђује да су у то време већ били насељени у САД и настањени у Њујорку.

Наводно уз помоћ поменутог Аћимовића Алекса је врло брзо нашао стално запослење радећи у приватном акционарском друштву које имало ланац вулканизерских радњи широм ове велике земље. Сви су изгледи да је до запослења у тој фирми дошао нешто касније. У прилог тој претпоставци иде и Алексићева тврдња да је у Америци сарачки занат радио само осам месеци. Дакле, најдуже је радио у једној од тих вулканизерских радњи, најпре на поправци бицикличких, а потом аутомобилских, тракторских и камионских, пре свега унутрашњих гума. Скидао је, крпио и поново монтирао унутрашње и спољне аутомобилске гуме, поправљао фелне, центрирао точкове, па чак и почео поправљати половне аутомобиле итд. За то време, Алексина супруга Јелена радила је у некаквој перионици рубља, *водећи рачуна да се оно што боље ојере и исцепа аутомобилским гумама и третира се да, сачувај Боже, случајно нека кошуља не њожуши. У том случају следио би моменалан ошказ. Привређивала су и деца, свако време узрасну и физичким могућностима.*¹² И констатација из ове последње реченице није тачна јер при повратку у Србију најстарије дете, кћи Љубинка имала је једва 17 година, па следеће до ње син Драгомир 13, те се поставља питање шта су то они могли раде и зарађују новац, поготово у земљи где је била јака конкуренција радне снаге.

Према другим изворима Алекса је након редовног радног времена проведеног у поменутој радионици обично радио на продаји нафтиних деривата на бензинским пумпама. Временом је наводно отворио сопствени сервис (радионицу) – вулканизерску радњу за крпљење и монтажу аутомобилских гума или можда постао један од акционара у фирми у којој је већ радио. Било како било, посао му је ишао солидно и он је пристојно зарађивао. На живот у новој средини и надалеко познатој светској метрополи Њујорку брзо се навикао. Годинама радећи вредно и неуморно стекао је солидан иметак и све чешће размишљао о повратку у домовину, био је жељан родне груде и жеље да организује сопствени бизнис. Сневао је лепши и бољи живот јер му живот у далекој Америци није одговарао ни по обичајима, ни навикама и менталитету. Желео је да стечена знања и искуства из *белој свету* пренесе у матицу и свом народу покаже да се и у својој земљи може боље да се живи. Желео је да живи са својим народом и са њим дели добро и зло.

¹² Станојевић, 2007, 64.

Према Станојевићевој тврдњи Алекса је зараду мудро трошио и преостали део новца пажљиво чувао. Долари су коришћени само за најнужније потребе. Штедео је, где год је било могуће. Касније је део уштеђевине улагао у куповину акција неких приватних предузећа, нарочито профитабилних компанија. Тако је радио док није зарадио довољно новца да се може вратити у Србију и живети као рентијер.¹³

У већ помињаној жалби председнику Окружног аграрног суда Ваљево, од 19. фебруара 1946. године, Алекса Алексић¹⁴ пише: *1920. године дошао сам из Америке са петоро деце и калкулацијом од 50.000 долара америчких, у којој сам земљи и слатко проживео 15 година и то рђу суму зарадио, и био почевши као обичан радник. Разлој зашто сам се вратио: **Крв није вода, жељан сам своје отуђе, где сам никада.*** Кад је већ реч о његовом повратку из Америке треба рећи да има појединаца коју пишу да се вратио 1919. године, што је мало вероватно.

Промет аутомобила и ауто делова

По повратку из САД у Југославију, по сопственој тврдњи, Алекса Алексић се настанио у Београду, где се одмах бацио на посао, и у Зориној улици бр. 92 подигао гаражу. За разлику од њега Станојевић¹⁵ пише да је Алексић читајући огласе у дневном листу *Политика* видео да неки приватник нуди на продају Сервис за крпљење аутогума преко пута Новог гробља. Проценио је да је то примамљива понуда и одлучио је да га купи, верујући да ће то бити добар бизнис и да ће и на тај начин још више увећати своју, не тако малу, имовину.

Посао му је лепо кренуо и одлучио је још 1921. године, да у већ поменутој Зориној улици, отвори стовариште аутомобилских делова и гума. Запошљавао је осам радника који су поред рада у стоваришту вршили и оправке аутомобила.¹⁶ Кад је развио посао почео је да се бави продајом половних аутомобила. Пошто је мало боље ушао у тај посао и уочио да је исплатив, определио се да прошири сопствену делатност на продају производа познате фирме за производњу брзих аутомобила *Пакард* у Србији.

Према писању Станојевића¹⁷ још док је радио у Њујорку успео је да преко пословних партнера стекне поверење неких шефова чувене ауто-

¹³ Исто, 2007, 64.

¹⁴ Архива Општинске управе УБ: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексић

¹⁵ Станојевић, 2007, 64.

¹⁶ Савић, 1922, трећи део, 224.

¹⁷ Станојевић, 2007, 65.

Рекламни ојлас из 1926. године

мобилске индустрије и добије заступништво аутомобила марке Форд за Југославију. С тим у вези Алекса Алексић пише¹⁸: *Тада сам добио заступништво Форд Мотор Компаније из Америке и разгранао посао за четири године да сам морао ићи нову гаражу у њовишини од 1.000 квадратних метара у Гробљанској улици у Београду, која је постојала и након Другој светској рат, а била је својина фирме Фијат.*

На основу јавно публикованог огласа по новинама из 1926. године види се да је уствари имао Ауторизовану агенцију Форд под називом Гаража А. Алексића у Београду са централом у Гробљанској улици бр. 35 и филијалом у Дечанској бр. 23. Рекламирао је да је то највећа гаража на Балкану, односно највеће стовариште оригиналних резервних делова Форд и да има највеће стовариште аутомобилског прибора и специјалитета. Такође, тврдио је да на стоваришту има стално све производе Форд Мотор Комп. – *ишничке ошворене и зашворене аутомобиле, омнибусе и шерейне аутомобиле од 1 тоне са специјалном каросеријом за сваку употребу.* Нудио је и Фордсон тракторе и Оливер плугове

У то време, добро је продаван чувени Фордов модел Т јер је двадесетих година прошлог века био статусни симбол.¹⁹ Треба подсетити да је Србија тада имала лоше путеве, непримерене за возњу аутомобила, да се бензин куповао у апотекама, да продавница ауто делова није ни било па ни радионица за њихову поправку. Практично су то још увек били први аутомобили у Србији и да су сви раније купљени, 1912. године, били реквирирани у балканским и Првом светском раду и да је Српски ауто клуб

¹⁸ Архива Општинске управе УБ: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексић.

¹⁹ Мијалковић, *Полијтика Маџазин*, 2016, 4.

основан тек 1922. године. Уз помоћ синова који су радили као дилери за четири године разгранао је и тај посао.

Књижевник Милосав Славко Пешић²⁰ забележио је да је први ауто са покретним кровом, купљен у Београду од Алексе Алексића који је по повратку из печалбе из Детроита, заступао компанију *Форд*. По Пешићевом писању његов кров заједно са страницама могао је да се скине за време летњих врућина. Слободан Марјановић²¹ пише да је део зарађеног новца у Америци уложио у куповину акција познате аутомобилске фирме *Пакард*.

Међутим, занимљива је и констатација Рада Ђунисијевића: *Новац зарађен у рударским окнима преко Океана он није инвестирао само куповином Месаревићевој имања већ и улајањем у друге њословне аранжмане, као што су рецимо акције њознајне свейске аутомобилске индустрије Пакард*. У представништву ове фирме у Гробљанској улици краљ Александар Карађорђевић је био купац једног од првих луксузних аутомобила.²² Куповину акција *Пакарда* од стране Алексе Алексића помиње и Слободан Марјановић Бокин,²³ професор и публициста из Уба, али других поузданих доказа за њихове тврдње нисмо могли наћи.

Према Алексиној тврдњи у жалби²⁴ упућеној председнику Окружног аграрног суда у Ваљевоу од 19. фебруара 1946. године он је за аутомобиле које је продавао морао уплаћивати новац унапред, а њих продавати на месечне отплате од 6 до 12 месеци на подлози меница од којих му је велика сума пропала. По Станојевићу²⁵ имао је проблема око продаје аутомобила јер су му се поједини државни органи мешали у посао. Тако је једног дана у његов сервис дошао чувени београдски трговац Рада Митић²⁶ и капарисао црни форд у излогу сервиса. Дао му је део новца и обећао да ће остатак новца донети кроз петнаестак дана када би и требао да преузме аутомобил. Неколико дана касније у Алексићеву канцеларију ушао је жандармеријски капетан Ђорђе Станимировић из Министарства унутрашњих послова и предао му налог Министарства, који је лично потписао министар Коста Куманди, за преузимање тог аутомобила. Узалуд је било Алексићево опирање и објашњење да је аутомобил продат,

²⁰ Пешић, 2007, 125.

²¹ Марјановић, 1997, 15.

²² Ђунисијевић, Тамнавске новине, 1983.

²³ Марјановић, 1997, 15.

²⁴ Архива Општинске управе Уб: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

²⁵ Станојевић, 2007, 65.

²⁶ Вероватно један од синова чувеног трговца и градоначелника Београда Владе Митића.

показивање предуговора о купопродаји итд. Капетан је остао при изреченом захтеву, тврдећи да он о томе не зна ништа и тражећи кључеве и потребну документацију за наведени аутомобил и обећавајући да ће му потписати налог о преузимању возила, а он ако има нешто против тога, нека се жали лично господину министру. И тако је црни елегантни форд са четвора врата и шест седишта отишао другом купцу а не оном коме је не само обећан већ и продат.

Алексић се нашао у непријатној ситуацији јер су му се органи задужени за спровођење закона и других прописа на груб и непрофесионалан начин мешали у пословање и моћни појединци не би „отимали“ аутомобиле. Посебно му је било тешко и непријатно да господину Митићу опише тај догађај и објасни поступак именованог официра. Како је био веома поштен човек и професионалац, ненавикнут на такве поступке, то му је све то јако тешко пало. Пословао је по принципу да његова реч више вреди од било каквог новца и уговора. Како су се овакве ствари изгледа чешће понављале једнога дана донео је неопозиву одлуку да прода сервис. Дао је оглас у *Полицији*, иако је, у то време, био је највећи такмац чувеном Секули Зечевићу у промету путничких аутомобила у земљи.

Претпостављамо да је ово ипак само био повод, а да су практично знатно дубљи разлози одлучујуће утицали на доношење те одлуке. Зато ћемо закључити да је, из недовољно разјашњених разлога Алексић напустио трговину аутомобилима. За многе је то био чудан и неразумљив потез о коме се много причало. По једним изворима учинио је то јер је био незадовољан начином и условима трговања. Други, мисле да није био довољно ангажован и да му то није доносило очекивану зараду. Трећи, сматрају је од тог посла одустао јер није могао да обузда своје синове, тек стасале младиће који су желели да се возикају тим „лепотанима“. Он сам пише да је то учинио разочаран аутомобилским послом и љубави према пољопривреди.

Куповина имања у Тамнави

Вредан, радан и јако предузимљив човек Алекса Алексић поред боравка у САД доста је путовао широм света. По његовом казивању прошао је значајан део света: Румунију, Бугарску, Турску, Грчку, Мађарску, Аустрију, Немачку, Италију, Француску, Америку и Канаду. На тим путовањима имао је прилику и задовољство да много шта види и сазна. Посебно су га привлачила пространа поља и како се она уређују и обрађују. Још док је живео у Америци нарочито се интересовао како живе и раде амерички фармери па је настојао да им се приближи и од њих што више сазна.

По једној верзији путујући по Србији 1926. године пут га је водио кроз Тамнаву и у селу Совљак код Уба приметио је велико имање Стојана (Миленковића) Спахије²⁷, које му се јако свидело. Према тврдњама савременика новопечени спахија Стојан Миленковић није волео да ради али је желео да ужива па је земљу давао другима да обрађују под наднициу и наполицу... За то време он је обожавао да се дружи са себи равнима и да се возика у фијакерима са коњским четворопрегом.²⁸ Због разметљивог живота много се задужио па је морао да прода то имање. По многима наводно га продао Кости Месаревићу, трговцу и банкару из Београда.

Иначе, Коста Месаревић је био школован и писмен човек. Најпре је радио као књиговођа, а 1865. године са Михаилом Павловићем, зв. Ђир Мијаило, основао је фирму Месаревић и Павловић за мануфактурну трговину на велико у Београду. Од оснивања Народне банке био је члан њене управе и штампао је брошуру *Да ли средбне или златине новчанице?*. Пошто је оболео од запаљења плућа, отишао је на Средоземно море да потражи бољци лека, и у Сан Рему је преминуо 1886. године.²⁹

Иза себе оставио је два сина Николу и Милутина који су се школовали у иностранству у трговачким школама и кћи Катинку која је била удата за Васу У. Јовановића, дипломираног правника и вишегодишњег начелника Трговинског одељења Министарства народне привреде. Васа

²⁷ Занимљиво је да проф. др Воја Марјановић у чланку Алекса Алексић објављеном у „Гласу Тамнаве“ од августа 2011. године пише да је то била Богатинчевићева парцела. Притом мисли на Михаила Мику Т. Богатинчевића (Шабац, 1. јануар 1847 – Београд, 21. март 1897), официра, велепоседника, трговца и политичара. Познато је да он потиче из једне од најимућнијих шабачких породица. Своју економску моћ и углед још више је увећао женидбом са Катицом кћерком Милана, официра а унуком чувеног кнеза и једног од најбогатијих Тамнаваца Павла Даниловића, пореклом из Мургаша крај Уба. Како Милан више није имао деце а био је и наследник целокупне очеве имовине то се Богатинчевић јако обогатио. Иначе, након женидбе напустио је војну службу, настанио се у Убу и ту основао сопствену трговинску фирму 1884. године. Политички је припадао Либералној странци, биран за народног посланика, а крајем осамдесетих и почетком деведесетих година 19. века биран је за председника убске општине коју су чинила четири насеља: Уб, Трњаци, Мургаш и Гуњевац. Као председник Општине убске имао је част и задовољство да у своје име и име својих суграђана на Убу, 17. августа 1893. године, поздрави краља Александра Обреновића. Имајући све ово у виду не треба искључити ни могућност да је то имање пред крај 19. века припало Богатинчевићу, а да је његова супруга после његове смрти продала или на неки други начин уступила Стојану Миленковићу Спахији (Милорад Радојчић: Михаило Мика Богатинчевић (1847-1897), Museum, Шабац, 2012, бр. 13, 45-70)

²⁸ Политика, 1938, 7.

²⁹ Костић, 1994, 82

је био син Уроша Јовановића Урошића, такође великог трговца мануфактурне робе. После преране смрти брата Николе Катинка, веома пословна жена наследила је фабрику сапуна и парфимерије Дубровачкој улици број 23 и лично је водила.³⁰

Како је Коста рано умро сви су изгледи да су пољско добро у Совљаку код Уба од Стојана Миленковића Спахије купили његови синови Никола и Милутин Месаревић из Београда³¹. Старији Костин син Никола је завршио чувену Марову трговачку школу у Љубљани. По повратку у Београд још неко време свраћао је у очеву ортачку трговачку радњу, више као гост, него власник. Пошто се није могао снаћи у тим пословима потпуно се из ње повукао.

По другој верзији разочаран аутомобилским послом Алекса Алексић одлучио је да напусти тај посао и решио да пређе на пољопривреду и то у 50-тој години старости, како сам Алексић пише³². По његовој тврдњи одлучио је да купи то имање 1930. године, *не из користи ољубља и зараде, већ да створи једну уледну економију која би била од користи сељацима и околини*. Ступио је у контакт са власницима имања и почео да преговара. Дана 31. јула 1930. године у Београду закључен је Уговор о куповини и продаји, бр. 18569 између Милутина К. Месаревића, индустријалца из Београда, са станом у Кнез Михајловој број 18, као продавца с једне стране и Алексе Ђ. Алексића, трговца из Београда, настањеног у Београду, Дечанска улица бр. 5, као купца с друге стране. Дакле, уговор је склопљен са Костиним сином Милутином, а не Костом, како се може прочитати на више места мада је у то време он већ био умре пре више од 45 година.

Том приликом Алексић је од Месаревића купио наведено целокупно његово непокретно имање у Совљаку у укупној површини од око 150 хектара. Сто двадесет хектара сачињавају оранице, а тридесет хектара ливаде. Тада се село Совљак простирало на укупној површини од 1370 хектара, 60 ари и 48 квадратних метара. Занимљиво је да се Уговору, који је оверен и потписан у кварту Варошком и за који је наплаћена такса од 30.000 динара и укњижена у Управи државног монопола под бројем М. бр. 849, нису унете тачке II, III, IV, V, VI, VII и VIII, односно најважнији услови купопродаје па се не зна ни колико је имање плаћено нити на који је начин то урађено. Очигледно да је то проглашено службеном тајном и није се желело да се у јавност иде са детаљима о тој трансакцији.

³⁰ Костић, 2000, 172.

³¹ Исто, 1994, 81-82.

³² Архива Општинске управе УБ: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

Међутим, наводно Месаревићи су за добијени новац купили парни млин у Братинцу код Пожаревца од Милорада Карамарковића³³, имућног трговца, познатог предузимача и великог добротвора у Пожаревцу, рођеног у селу Лесковицама код Ваљева. Неспорно је да су они купили тај млин али је то морало бити знатно раније.³⁴

Мада му је продаја аутомобила ишла добро Алексића је непрестано вукла жеља за једним великим пољским имањем које би организовао по угледу на америчке фарме и економије. Поменуто имање купио је у време када је сељак продавао своју пшеницу по 80 динара – иако је њена диригована цена била сто динара, када је присутна аграрна криза, као део друштвене кризе која је беснела по целом свету, када су дугови земљорадника у нашој земљи износили око седам милијарди динара и када је била права „лудост“ улагати новац у пољопривреду и куповати земљу. Сељаци су се чудили. Кома још пада на памет да у таквим околностима купује земљу. Заиста у том богатом крају где је живело и доста сиромашних и презадужених сељака било је земље, коју нико ни за багателу није хтео да купи. Зато су многи били запрепашћени његовим чињењем и сматрали га необичним човеком али он се није освртао на то; имао је новца и упорно радио оно што је наумио.

Изградња и уређење економије

По наводима више пута помињаног Станојевића³⁵ идеју за куповину имања у Совљаку Алексић је добио након испоруке обећаног *форд кабриолета*, црвене боје Раду Митићу, чувеном београдском трговцу. Наводно, Алексић се пожалио Митићу да му је омрзнуо тај посао и живот због министарских протекција и притисака, те да размишља да прода свој сервис, а као сељачко дете најрадије би купио неко имање у околини Београда и бавио се пољопривредом. Поменута близина му је одговарала због продаје своје робе на београдском тржишту. Након краћег размишљања Митић му се обратио овим речима:

Баш добро шћо сће ми ѿо рекли. Имам ѿријашћеља на Убу, шездесетак километра од ѿресѿонице. Један банкар и ѿрѿовац Удљанин мој је ѿријашћељ. Зове се Миле Вукосављевић³⁶. Баш смо ѿре неки дан били заједно овде у Беоѿраду. Нуди на ѿродају неких сћо хекѿара ѿлогне ѿамнавске земље. Тамо добро рађа ѿшеница, кукуруз, ѿврће, воће, нарочитѿо шљива. То би

³³ Костић. 1994, 82.

³⁴ О овом млину видети више: Радојчић, 2009, књ. 6, 63-87

³⁵ Станојевић, 2007, 75.

³⁶ Милорад Вукосављевић Миле (Чачак, 1893 – Београд, 1953), трговац и индустријалац у Убу.

*за вас био добар и уносан посао.. Размислиће, па ако хоћеће одвешћу Вас један дан на Уб. Земља је у селу Совљак, шири километра од варошице.*³⁷

Наводно после извесног размишљања Алекса је прихватио понуду и они су се након десетак дана обрели у Убу. По истом извору, у породичној банци Мирослава Станковића Цуце, брзо су и лако завршили најављени посао. Оно што и ове тврдње доводи у сумњу је констатација да је Алексић најпре купио сто хектара, а неколико дана касније још педесет, што се из Уговора о купопродаји и других докумената не види. Помало је и чудна улога индустријалца и трговца Мила Вукосављевића у свему томе сем ако он није био само посредник.

Према писању др Момчила Исића³⁸, Рада Ђунисијевића³⁹ и Милутина Јовановића Ђоке⁴⁰, Алекса Алексић је касније од комшија сељака из Совљака и околних села докупио још неке плодне парцеле поред Тамнаве и тако створио посед преко 200 хектара који га је коштао 850.000 динара. Из писања Бранка Пузовића⁴¹ произилази да је купио чак 220 хектара и да се његова имовина простирала на села Совљак, Брезовицу и Таково. С обзиром да се у пронађеној документацији о Алексићу из првих поратних година углавном помиње његов посед од 150 хектара и да га је купио у целини не треба заборавити да је он део свог имања у суседном селу Таково пред почетак Другог светског рата продао за изградњу војног аеродрома која никад није реализована.

О коликом се земљишном комплексу ради можда најбоље илуструју ови подаци. Према званичним подацима Србија је средином 1938. године имала 2.700.000 малихседа чији катастарски приход није премашивао по поседу 1.000 динара годишње. У Србији је тада око 70 од сто сељака имало земљишни посед мањи од пет хектара. Трећина пољопривредних газдинстава није имала ни плуг, а много већи број њих био је и без радно теглеће стоке. Око 300.000 ралица и тада је у Србији употребљавано у обради постојећег земљишногседа. Према распрострањеном уверењу на овим просторима тада скоро да није било великихседа. Познато је да у лошем стању живи већина земљорадника и каква друштвена корист постоји од таквог стања. Домаћи капитали иду у зграде и банке. Пољопривреда у Србији поред извесних интервенција и помоћи од стране државе остављена је сама себи.⁴²

³⁷ Станојевић, 2007, 75.

³⁸ Исић, 1996, 1 св. 1, књ, 15.

³⁹ Ђунисијевић, Тамнавске новине, 1983.

⁴⁰ Писана изјава Милутина Јовановића Ђоке, учитеља, културног посланика и публицисте из Уба у поседу аутора овог чланка.

⁴¹ Пузовић, Вечерње новости, 2009.

⁴² Политика, 1938, 7

По писању самог Алексића⁴³, земљиште које је купио било је сасвим запуштено, великим делом под водом и без употребљивих зграда. Зато се убрзо по његовој куповини, бацио на његово уређење и стварање економије какве није било у Србији, па чак ни у Војводини до завршетка Другог светског рата, мада је у северној српској покрајини било и много већих поседа али само у индустријском смислу.

По куповини земље најпре је почео да планира њену експлоатацију и организацију рада, а потом и почео да је сређује по својој замисли. Иако је тај посао почео да ради у јеку економске кризе то га није обесхрабривало и инвестиције у имање из дана у дан су стално расле. За непуне само две године оне су достигле цифру од око три и по милиона динара, а то је била цифра за коју се тешко могло веровати да је уложена у пољопривреду.⁴⁴ Исушио је око 80 хектара своје земље поред реке Тамнаве, којој је, једним делом, промењен и ток.⁴⁵

За привођење поседа рационалнијем газдовању утрошио је још 5.000.000 динара.⁴⁶ Још 1931. године подигнуто је 13 грађевина, чија је изградња завршена у наредној години, чиме су потпуно задовољене тренутне потребе економије.⁴⁷ Следеће године саградио је још шест зграда, па је крајем те завршио са њиховим зидањем. Дакле, грађевински посао завршен је 1932. године, пошто је подигао укупно 19 зграда и тиме подмирио све потребе своје економије.

До имања се стизало лепим аутомобилским путем, који се одвајао од регионалног пута УБ - Бањани - Дебрц. Сам је трасирао, шљунком пресуо и поваљао макадамски пут за сопствене потребе. Убрзо пошто се скрене са већ поменутог јавног бањанског пута видело се неколико високих економских зграда. Међу њима су доминирале пољопривредне грађевине различите намене, од којих неке до тада нису ни биле познате тамнавским сељацима. Зато су многи пролазећи недалеко од њих гледали са великим чуђењем и великом запитаношћу.

Кад се прилазило његовој економији стицао се утисак да је све на свом месту, да је организација изванредна и да се све перфектно одржава. Другим речима први утисак на све стране нуди само изузетну лепоту и уређеност. Како пише Слободан Марјановић: *Научен рад, а њонесен ојсеном, која се њамо љреко океана зове велики сан, сџворио је кажу заи-*

⁴³ Архива Општинске управе УБ: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

⁴⁴ Политика, 1932, 7.

⁴⁵ Пузовић, Вечерње новости, 2009.

⁴⁶ Исић, 1996, 1 св. 1, књ, 15.

⁴⁷ Архива Општинске управе УБ: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

*ста чудо невиђено. Од совљачких сељака кућио је јошово сву земљу јокрај Тамнаве*⁴⁸...

Имање Алексића привлачило је пажњу скоро свих у чијем би се видокругу појавило, а посебно напреднијих пољопривредника из разних крајева који су га врло често посећивали, јер оно најбоље показује како се модерно обрађује имање и шта у пољопривреди може да учини приватна иницијатива.⁴⁹ Зато не изненађује што су му долазили не само стручњаци већ и обични људи са свих страна и из разних крајева Краљевине Југославије. Долазили су да виде, како се онда говорило, *чудо невиђено* и да му се диве.

Јавно је рекламирао да је то једно од најугледнијих добара у Југославији и обавештавао да сваком стоји на разгледање. Тих година на свом имању је љубазно је примао госте и поносно им показивао оно што до тог времена нико није имао. У време велике економске кризе 1934. године, када су његови производи продавани у бесцење, умео је да изненада посетиоце своје фарме и економије запита: *Како се вама дојдага ово моје лудило које изводим?* Но то никоме није звучало као кукање и жалба.

Маштовити и упорни фармер увек је имао нове идеје и планове. Тако је изградио право пољопривредно газдинство, које ни по чему није заостајало иза фарми и ранчева у северној Америци. Гајио је племените воћке, поврће и расну стоку и помагао сељацима својим саветима и узорцима.⁵⁰ Изградио је велелепну економију са житним комплексима, плантажом воћа, виноградом и баштом од неколико хектара на којој је гајио скоро све до тада познате баштенске производе. Захваљујући томе био је један од главних снабдевача поврћем на убској, ваљевској и београдској пијаци.⁵¹

Агротехника и грађевине

Од доласка на имање Алексић је почео земљиште да припрема за рационално обрађивање јер је знао да се стока почне размножавати треба је да прође извесно време, а још која година и да почне да приходује. Већ после само две године од уласка у посед његово имање остављало је утисак нечега што је било ретко видети не само у Србији већ и много шире. Као што је већ поменуто чим се скрене са пута Уб – Бањани и крене ка

⁴⁸ Марјановић, 1997, 15.

⁴⁹ Политика, 1932, 7.

⁵⁰ Рукопис Сећања старог Убљанина Михаила Ђорђевића, дипломираног инжењера машинства у Сан Хозеу (САД), пореклом из Уба, у поседу аутора овог чланка.

⁵¹ Ђунисијевић, Тамнавске новине, 1983.

његовом поседу видело се неколико високих зграда, међу којима је доминирао силос од 10 вагона са селекционом станицом за сва жита. По реткости силоса код нас најбоље се види како је Алексић имао оригиналне идеје и жарко желео да постигне успех на свом имању. До тог силоса налазили су се резервоари (силоси) за конзервирање сточне хране од армираног бетона укупне запремине 18 вагона.

Саградио је и амбаре, па резервоаре за 40.000 литара воде и набавио модерне пумпе за ту воду. Направио је две нове, сасвим хигијенске стаје и свињце са електричним осветљењем у којима је узгајао најбоље пасмине оваца, свиња, говеда и коња.⁵² Подигао је и ергелу за коње, па и оне најкрупније штајерске расе.⁵³ Само за изградњу стаја за стоку утрошио је 280.000 динара. Многи сељаци из околине па и његови радници желели су да живе у објектима као што су биле његове стаје и свињци јер су били изграђени од тврдых савремених материјала, добро одржавани и осветљеним електричном енергијом док су многи од њих живели у малим и трошним учерицама осветљеним лучем и петролејкама. У дугом реду били су живинарници у којима је стасала живина најплеменитијих врста. Да би на овом добру биле заступљене све главне гране пољопривреде Алексић је основао и пчеларник, млекарник, а затим засадио и виноград. За повртарник преко зиме подигао је и стаклену башту. На имању су се налазиле радионица (гаража) за оправку трактора, вршалица, плугова, па и радионице израду и оправку осталих пољопривредних справа и алата.⁵⁴ Подигао је и још неке магацине, настрешнице, кујне и купатила за своје пољопривредне раднике, шупе, нужнике и друге помоћне просторије.⁵⁵ Ту је био и чардак за 12 вагона кукуруза са бетонском плочом. Под подигнутим грађевинским објектима налазило се око два и по хектара земље.

Недалеко од штала, овчарника, свињаца и живинарника било је уређено и место за одлагање и чување око 50 вагона ђубрета. Направљени су и путеви по имању, који ни мало нису личили на државне путеве по селима. Иако је те послове започео у јеку велике економске кризе то га није обесхрабрило да уложи велики труд и средства у планиране инвестиције. Само за прве две године утрошио је око 3,5 милиона динара, што је незамислива цифра за улагање у пољопривреду. За привођење поседа рационалнијем газдовању, укупно је уложио око 5.000.000 динара,⁵⁶ па су његови радници почели причати како ће изгледа газда због тога

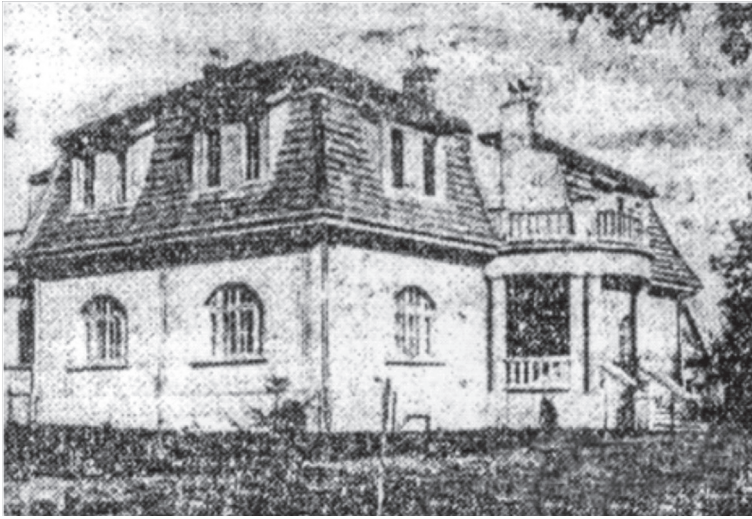
⁵² Исић, 1996, 1 св. 1, књ, 15-16.

⁵³ Ђунисијевић, Тамнавске новине, 1983.

⁵⁴ Политика, 1932, 7.

⁵⁵ Политика, 1936, 7.

⁵⁶ Радић, 2006, 139.

Вила Алексића седамдесетих година прошлог века

банкротирати. Све ове јединствене инвестиционе објекте пољопривредне намене изградио је по узору на америчке.

Јуна 1931. године ударио је и освештао камен темељац своме дому на једном брежуљку свог имања у Совљаку. Та година била је по много чему значајна и пресудна за њега, а пре свега јер је продао сав капитал у Београду и са комплетном породицом доселио се у Совљак на купљено имање.⁵⁷ Саградио је велику и лепу домаћинску кућу, са поткровљем, површине од око 600 квадратних метара. Била је уведена вода, струја, телефон... Није то била обична кућа за становање већ вила са 24 одељења у стилу дворца из Нове Енглеске, са чијих је прозора и тераса пуцао поглед на воћњак и винограде, неприкладне њиве, ливаде и баште. Да би испоштовао правила игре *новој свејш*, око куће подигао је велики и леп парк, са фонтаном и базеном.⁵⁸ Пространство и изглед економије, углед породице и пословни контакти изискивали су велики број посета и долазака гостију. Због тога је на имању била изграђена и једна полетно-слетна стаза, погодна за оне који су имали мале авионе.⁵⁹ Према писању Радета Ђунисијевића⁶⁰ у тој вили често је приређиван парти непознатог ексклузивног света.

Набавио је потребне жетелице-везачице, вршалице, локомобиле, елеватор, тракторе... Купио је и направио и још неке нужне пољопривредне машине и алате. Поставио је селекциону станицу једину у округу. Поди-

⁵⁷ Петровић и Влајковић, 2001, 122.

⁵⁸ Марјановић, 1997, 15.

⁵⁹ Радић, 2006, 139.

⁶⁰ Ђунисијевић, Тамнавске новине, 1983.

гао је башту за поврће. Још 1932. године продао је једном сељаку 10 килограма тог кромпира који му ни 14 година касније није платио, а већ у то време у околини било је око 400 сељака који су се бавили баштованлуком и гајењем поврћа.⁶¹

Први је својим тракторима заорао *йрву бразду* у Тамнави. Временом, дошао је до закључка да је скупо гориво и да му се не исплати рад тракторима пошто је јевтинији физички рад радника из Совљака и околних села.. Зато је паркирао тракторе у гаражу и вратио се обради земље уз помоћ сточне запреге и јевтине радне снаге.

Ратарска производња

Мада се од Форда временом разортачио Алексић је ипак од њега много научио. Пре свега да су у сваком послу нужни велики труд и рад, ред, добра организација, знање и умешност, али и штедња и рационалност. Живећи у далекој Америци и обилазећи западни део северне Америке учио је и спознао бројна економска, финансијска, организациона, техничка и друга преимућства великих поседа. Захваљујући томе брзо је научио да су трошкови производње на великим поседима три четири пута мањи него на малим. Видео је машине које за 24 сата поору 32 хектара, комбајне који хектар жита пожању за два сата – док нашем произвођачу за тај посао треба око 60 часова просечног људског рада.

Полазећи од тога схватио је да за савремено обрађивање земље уз ангажовање пољопривредне механизације, пре свега захтева велики посед. Такође, било му је јасно да има смисла обављати мелиорационе радове (одводњавање и наводњавање) само на таквим поседима, па самим тим да само таква пољопривреда има смисао. Зато се и определио да купи описани земљишни посед и да на њему организује пољопривредну производњу. Током радова на одвођењу подводних вода са парцела око корита реке Тамнаве повукла се вода и са многих парцела његових суседа па су се и они прикључили радовима на промени дотадашњег тока реке. Заједничким радом исушено око 800 хектара земље.

У ратарској производњи не само да је производио жита за своје потребе, већ је изградио и селекциону станицу за све врсте житарица, које су тада биле права реткост у Србији. Од 1932. године продавао је и нека селектована семена. Поред пшенице посебну пажњу поклањао је производњи овса и кукуруза сорте чанквантин, златни зубан са 18 редова итд. У 1936. години, када је отпочело рентирање његовог поседа, пожео је 70.000 снопова, а узгредни продукти његове економије годишње су били:

⁶¹ Архива Општинске управе Уб: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

Тодор В. Симиџарски

вагон пасуља, шест вагона сена, два вагона детелине, 19.000 струкова параџаџа, већа количина конопље, лана, млечних производа.... Те године, поводом успешног завршетка жетвених радова Алекса Алексић је организовао жетвено славље. У штампи су се појавиле спекулације о сврси и намери те манифестације. Док су једни хвалили његову предузимљивост и сналажљивост било је и оних који су указивали на сурову експлоатацију тамошњих сељака. С тим у вези ваљевски лист *Наша реч*⁶² поред осталог свој чланак завршава овим речима: *Уколико је тачно да је жетвена свечаност*

і. Алексића, њиређена с њомњом и рекламом имала за циљ налажење нових кредитија, или чак и кућаца економији, као што се ишћиче на Уџу и Совљаку, о њоме ћемо још видети.

Највећа новост коју је Алекса Алексић донео и применио у Тамнаву, односила се на организовано и модерно гајење поврћа. За модерну и ефикасну производњу поврћа и пчела довео је Тодора Симиџарског (1906-1979)⁶³, економа из Македоније и признатог стручњака за повртарство и пчеларство. Поред примене нових технологија узгоја познатих врста поврћа почео је са увођењем нових сорти и интензивним наводњавањем башти. Да би током целе године снабдевао тржиште, први је направио стаклене баште са топлим лејама. Поврћем из његове баште, која годишње даје 30.000 динара прихода, снабдевао је УБ, Ваљево и Београд.⁶⁴

По угледу на њега, све више житеља у Совљаку и околним селима у Тамнави почиње да исказује свој интерес за гајење раног и позног поврћа. Најпре су то почеле да раде породице Душана Крстоношића, Ђорђа Влајковића, Марка Марковића, а после Другог светског рата и многе друге породице. Захваљујући резултатима Алексића у ратарству све више се прихвата савремена и интензивна производња. Сељаци међусобно кооперирају, али и са задругом и комбинатима примењујући најсавременије агромере у овом раду.⁶⁵ Радећи код њих, многи су научили да гаје поврће

⁶² *Наша реч*, 1936, 4.

⁶³ Тодор Симиџарски био је ожењен Зорком Мартић (1912- 2000) домаћицом из Совљака са којом је изродио синове Милорада (1934-1941) и Живорада (1937-1961), професора математике и кћи Љиљану, удату Срећковић, дипломираног инжењера технологије која живи у Београду.

⁶⁴ *Исић*: 1996, 1. св.1, књ.,15-16.

⁶⁵ Петровић и Влајковић, 2001, 89.

и на својим поседима, па се тако то занимање значајно проширило. „Посејао“ је семе повртарства, по коме је Тамнава и данас позната.⁶⁶

Зато и не изненађује изјава једног сељака, његовог некадашњег радника на имању, коју је након Другог светског рата забележио проф. др Воја Марјановић,⁶⁷ а која гласи: *Многи смо од Алексе научили. Сада је цела Тамнава расадник раној њоврћа... Па и њо је нешто.... То су њрајне усјомене...*

Сточарство

Алексићеве штале, обори, живинарници и овчарници били су у редовима поређани и са електричним осветљењем. У стајама прво је узгајао најбоље врсте музних крава (пинцгавске и сименталске расе), затим расне бикове и оне огромне коње штајерске сорте. Његови свињци (а посебно обори са прасилиштима) били су напуњени племенитом расом јоркширских свиња, јер оне дају више меса и прасади. Временом постепено напушта гајење домаћих свиња. На почетку је гајио разне врсте живине најплеменитијих врста.

Сва стока коју је гајио Алексић била је расна, познатог порекла, и углавном увезена из Швајцарске, Енглеске и Италије. Током првих шест месеци набавио је 56 грла рогате стоке, сименталске сорте. Већ идуће године на фарми је имао 72 чистокрвне приплодне краве пицганске и сименталске расе.

На чувеној изложби у Загребу купио је 10 комада свиња јоркширске расе и 10 комада немачких фајфер свиња за приплод и само после две године имао је двеста педесет свиња. Имао је четрдесет оваца са четири овна, расе – цигаја које је купио у Мађарској, пасмине до тада углавном непознате у овим крајевима.⁶⁸

Што се тиче живине и њу је бирао по познатим пољопривредним изложбама код нас и у свету. Захваљујући томе одабрао је више десетина најплеменитијих врста првокласне живине.⁶⁹ Временом створио је чак 11 живинарника са два инкубатора... Међутим, током 1938. године живину је углавном поклао а њено месо продао јер се производња показала нерентабилном.

Временом у фарми Алексе Алексића било је и неколико висококвалитетних овнова и доста овца и од преко сто килограма, дивне телади

⁶⁶ Исто, 2001, 61.

⁶⁷ Марјановић, Глас Тамнаве, 2011, 9.

⁶⁸ Архива Општинске управе Уб: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

⁶⁹ Исто.

Економија Тамнава А. Алексића

СОВЉАК - УБ

ТЕЛЕФОН: 2.

Основана 1930. год.

ТЕЛЕФОН: 2.

Г. А. Алексић

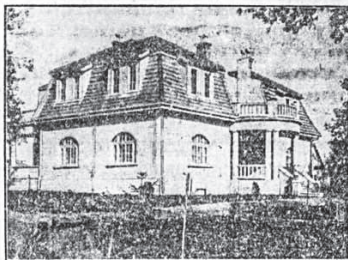
Гоји чистокрвна прилозна грла Пинцгавске и Сименталске пасмине. Свиње - Јорширске - Овце цигаја Има на продају неки број наведене прилодне стоке нарочито свиње по умереној цени.

Сви су примерци одликовани I. наградом на Новосадској изложби. Пронаводи првокласни теј бутер «Тамнавац» и млеко.

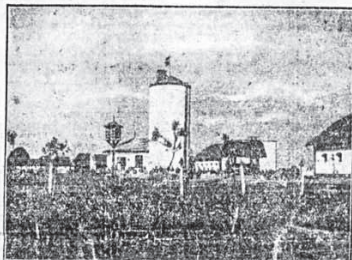
Продaje следећа селекцирана семена из 1932. год. Овас пролетњи раш.

Кукуруза «Златни Зубан» 18. ред. Кукуруза «Чинквантин».

Једно од најплоднијих добара у Југославији, које стоји савном за разгледање.

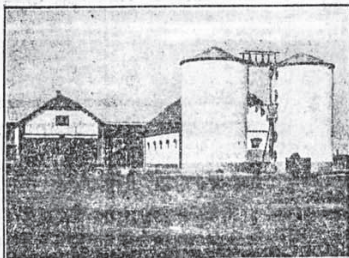
4. Дом власника.

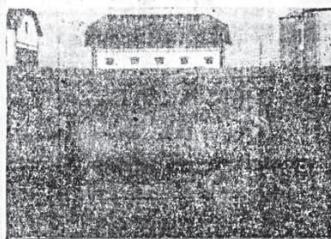
1. Силос (магацин) за 10 вагона пшенице са селекционом станицом из 1932. год.

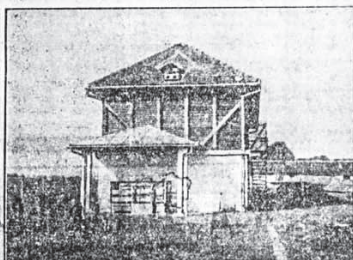
5. Бин пинцгавске пасмине.

2. Силоси за конзервирање сточне хране од армираног бетона са укупном садржином од 18 вагона.

6. Вепар Јорширске пасмине

3. Чараци за 12 вагона кукуруза са бетонском платом.

7. Штале прилодне стоке.

Рекламни ојлас Алексићеве економије објављен у листу Правда 1933. године

и јунади, крупних штајерских али и липицанерских коња, пар расних бикова, племенитих волова У рекламном огласу објављеном преко целе стране у београдском листу *Правда* 1933. године обавештавао је да има већи број наведене приплодне стоке, нарочито свиња, на продају по умереној цени. У поменутом огласу пише: *Сви су примерци одликовани I наградом на Новосадској изложби.*

За ондашње прилике производио је енормно велике количине млека које је користио за сопствене потребе али и продавао заинтересованом грађанству. Уз свеже млеко производио је и првокласни бутер *Тамнавац* који је ексклузивно продавао по Убу и Београду. Наравно, допремао је и друге врсте својих производа које су наручивале његове познате муштерије.

Иако највећи газда у Тамнави, по једним изворима свако јутро, а по другима свако вече, је на малом шпедитеру који је вукао коњ *Бица*, сорте пони, довозио млеко својим муштеријама на Уб. Поред канти са млеком у другом делу малог шпедитера преграђена високом преградом увек су стајале канта за ђубре, брезова метла и лопата. Чим би на путу видео балегу газда Алексић би зауставио коња и шпедитер, уз помоћ лопате и метле је покупио у канту и наставио даље. Кад се врати на имање сакупљено ђубре сипао је у резервоаре (јаме) за његово одлагање и касније користио за нађубравање свог поседа. Многи, па и сељаци, су се чудили том његовом чину а он је истовремено чинио више корисних радњи. Склањајући балегу са пута доприносио је безбедности саобраћаја и заштити човекове околине; повећавао количину стајског ђубрива којим је поправљао квалитет и родност свог земљишта.

Посебан куриозитет његових свакодневних активности представљала је кобила *Дринка*. Њу је газда Алексић научио и издресирао до те мере да је у Убу знала, без ичије команде да стане испред сваке куће муштерије која је од њега куповала млеко и друге производе. Тако је она и без присуства кочијаша могла свакодневно муштеријама да довози јутарње свеже млеко.⁷⁰ Пролазницима ово је било веома занимљиво па су неретко стајали да то виде и тако се увере.

Значајну пажњу у почетку поклањао је и пчеларству. За разлику од других који су имали мали број кошница и пчеларство обављали на стари и примитиван начин, он је имао и преко 100 кошница. Пчеле је гајио у савременим и модерним кошницама уз примену најсавременијих знања, па је и добијао велике количине меда. Пошто је држава 1937. године увела порез (2 кг меда по кошници), у знак протеста, Алексић је кошнице поделио сељацима и престао да се бави пчеларством.⁷¹

⁷⁰ Радић, 2006, 141.

⁷¹ Писано сведочење Милутина Јовановића Ђоке, у поседу аутора овог чланка и Радић, 2006, 140.

Воћарство и виноградарство

Да би комплетирао своју економију и допунио лепезу својих производа Алексић се определио и за воћарство и виноградарство. Пре него што је почео да се бави тим делатностима добро је знао да савремене засаде треба подизати на земљиштима која су претходно приведена култури. Зато је своје земљиште најпре очистио од шибља, дугогодишњег коро-ва, разних жила и обавио равнање терена како би се олакшала обрада земљишта и спречило задржавање воде у увалама. Потом је приступио наношењу стајњака по целој површини, а онда обавио његово заоравање итд. По припреми земљишта набавио је и засадио 5.000 садница шљива и јабука. Наравно било је ту и других стабала других врста воћа: крушка, вишања, кајсија, дуња, ораха итд. Саднице је углавном набављао из Америке, односно из Калифорније. Није жалио ни средстава ни труда да прибави што боље саднице и стално се надао бољим временима за сељачку ствар. Садио их је по систему једнореда. Размаци садње били су условљени на основу комбинације сорте и подлоге како би стабла имала довољно простора за раст без примене оштре резидбе или синтетичких биљних регулатора раста. Његове засађене саднице захватале су површину од 12 хектара обрадиве земље. Зато је с правом очекивао у блиској будућности обиман, разноврстан и квалитетан род воћа.

Поред воћа засадио је и винову лозу на преко два хектара. Знао је да су за квалитетан род грозђа неопходна квалитетна винова лоза и добро земљиште. Убрзо по заснивању сопствене економије набавио је 5.000 чокота винове лозе и засадио их је на улазу у сопствену економију. Образовао је и узгајао виноград за пример у којем су углавном биле разне врсте француског сортног грозђа а коришћене су за јело, продају и справљање квалитетних сорти вина. Био је на видiku свих посетиоца и непрестано изазивао уздахе и одушевљење. Разноврсни, бујни и сочни плодови мамили су пре свега совљачке малишане и становнике и околних кућа, па су времена на време јуришали на њега. Међутим, газда Алексић је то очекивао па је тај део свог поседа оградио жичаном оградом. Појединци су ипак налазили начин да и поред ње уђу у виноград, али су били брзо откривени јер је Газда имао великог дресираног пса који је осећао присуство *незванаца* и брзо се упутио ка њима. Бег је био немогућ. Својом снажном појавом и агресивним лајањем приморао би их да се окупе у гомилу и сачекају долазак власника. Чим би видео о коме се ради стари Алексић их је строго укорио што су се одлучили на тај недозвољени потез. Посаветовао их да то више не чине јер могу бити жртве разјареног пса и очински посаветовао да ако им се убудуће буде јело грозђе да дођу и да га лепо замоле па ће им он дати. У тим и сличним ситуацијама на-

равно није пропуштао ни прилику да *незваним њосџима* скрене пажњу да на економији има јако много посла, те да би и они могли помоћи да се ти послови што пре и брже заврше па би им он заузврат дао не само грожђа и воћа на које су најчешће насртали већ да би их и богато наградио.

Организација рада

Обим производње и разноврсност послова на газдинству захтевали су добру организацију, прецизну поделу посла, стални надзор и наравно ангажовање специјализованих стручних и физичких радника. Зато је газда Алексић запошљавао велики број житеља Совљака, Уба, Богдановице и околине. Не велики број њих био је у сталном радном односу а остали су ангажовани по потреби, најчешће на сезонским пољопривредним пословима. Иако се радило од јутра до сутра, како су обично говорили, многи су временом постали добри познаваоци посла и драгоцени радници у пољопривредној производњи, посебно као добри баштовани. Рад запосленог особља био је строго планиран и програмиран, а обављали су га његови стручни и до крајности одани сарадници.

За унапређење сопствене економије газда Алексић је користио стечена знања и искуства из Америке, али и запошљавао стручњаке за гајење поврћа, за пчеларство, и одржавање привредних објеката, итд.⁷² Управник овог имања био је Љубо Црногорац рођен 26. априла 1895. године у Мостару, иначе Алексићев зет. Колику пажњу је власник поклањао изгледу свог узорног имања може послужити чињеница да је за пословођу за изградњу и издржавање грађевинских објеката ангажовао руског емигранта Александра Смојљака, поред мноштва веома стручних мајстора у убској чаршији. За надзорника баштованске производње, али и за одржавање паркова и развој пчеларства довео је Тодора Симидарског из Македоније. По већини он је по народности био Македонац, али има оних који тврде да је био Бугарин и блиски сарадник Тодора Живкова у револуционарном раду мада овде није испољавао било какву политичку активност. Поред њих као пољопривредни стручњаци на економији су радили: Марјан Ђурић, Бора Јанковић, Богосав Лазаревић и још неки.⁷³ Најмлађу кћи Ангелину - Анђу уписао је на студије на Пољопривредном факултету Универзитета з Београду како би се оспособила да га замени у руковођењу економијом, али ју је Други светски рат омео и није наставила студије.

Чести гости на његовој економији бивали су Иван Пуцел, професор сточарства у Средњој пољопривредној школи у Ваљеву и Лолић, профе-

⁷² Исић, 1996, 1 св. 1. књ, 15-16.

⁷³ Казивање мр Николе Крсмановића, пензионера из Уба.

сор шабачке пољопривредне школе. Својим примедбама и сугестијама, а посебно стручним саветима они су доприносили да она не само буде постављена на здраве темеље већ да се развија као једна од најуспешнијих у Србији, па и шире.⁷⁴ Уз све то Алекса Алексић је имао веома развијену моћ запажања и развијен осећај за комуникацију па је лако уочавао новине и трудио се да их што доследније примени на својој економији и фарми.

Године су брзо пролазиле, поједини радници стицали одређена стручна знања и вештине и радо их примењивали у пракси. Као хуман и племенит човек Алексић је уочавао и настојао не само да цени и вреднује њихов рад, већ и пружа помоћ онима којима она потребна. Нарочито је помагао месну сиротињу. Неки од њих били су му захвални и настојали су да му се на одговарајући начин одуже.

Уз то често је саветовао комшије како да производе више, боље, квалитетније и јевтиније. Тако је временом постао не само мисионар, већ и пионир савремене пољопривреде у Тамнави, па и шире. На томе су му многи Убљани и сељаци из околине били веома захвални. Његов пример почели су да следе бројни Тамнавци. Тих година на Убачи почели су се појављивати бројни долапи којима је заливано поврће.⁷⁵

За своје потребе, а ради поправки пољопривредне механизације, направио је и савремену радионицу. У њој је се посебна група радника старала о исправности и одржавању бројних пољопривредних машина, пумпи за заливање и друге механизације.⁷⁶ За неке сложеније послове око механизације на економији повремено би ангажовао искусније занатлије из Уба, Ваљева, па и Београда.

Све обавезе према држави и запосленима уредно је измиривао. Требало је да прође шест година од преузимања имања да му оно почне отплаћивати уложене трошкове и почне доносити добит. Често је истицао да треба 4.000 динара да се припреми један хектар у крају где се хектар првокласне земље може да купи за 7.000 динара. Тек после пет године издао је 420.000 динара, а примио исто толико. Занимљиво је да од те суме на радну снагу ишло 200.000 динара, а остало на оправке, рационализацију, семе, инвентар.⁷⁷

Тек 1936. године економија Алексе Алексића остварила је веће приходе него расходе. А, следеће, 1937. године, када је воће требало да почне да рађа очекивало се да економија само од шљиве приходује најмање

⁷⁴ Станојевић, 2007, 75-76.

⁷⁵ Исто, 76

⁷⁶ Радић, 2006, 140.

⁷⁷ Политика, 1936, 7.

250.000 динара. Наводно, то је била једна трећина суме новца коју је пре седам година платио када је купио сву ову земљу. То би требало да значи да је Алексић ово имање Месаревићу платио 750.000 динара.

Пласман роба и пословање

Временом се Алекса Алексић афирмисао као најбољи ратар, сточар и виноградар не само у Тамнави већ и много шире. Његови производи су се без тешкоћа продавали на пијацама Београда, Ваљева, Шапца, Обреновца и других околних градова. Он се није задовољавао оствареним већ је упорно настојао да проширује асортиман и квалитет својих производа.

Радним даном је презао свога дората *Бајиу*, а кобилу *Дринку* у шпедитер, па је лично снабдевао Убљане млеком. И до данас остале су приче. Разнесе млеко, стане пред радњу Драгана пекара и Младена воскара, сврати у кафану *Сџари хан* и са газдом Иваном Николићем попије попдневну кафу, опет узме дизгине и бич, седне на бок и каже свом омиљеном коњу: *Ајмо, Бајо, шражији њоја*. После прође поред кафане Крсте Стојановића, заобиђе виноград Милорада Ђираковића Ђире, па се заустави код пивнице Мајдан. Тамо са пријатељом Доцом – Добросавом Марјановићем попије по једну, можда и две шљивке уз обавезну салату од парадајза и купуса, части неког пићем, стави незаобилазни шешир на главу и крене пут Совљака.⁷⁸

Газда Алекса је волео и туђу децу. Кад разнесе млеко, покупи убску дечурлију с улице, стави их у шпедитер и заустави се пред трговачком радњом Свете Вукајловића. Онда уђе унутра и каже трговцу:

Дајдер, бога ти, Свето, овим убским г.....а по једну чоколаду!

Љубав према убској деци изражавао је, покаткад, и на овако груб и вулгаран начин.⁷⁹

У смирај дана велики шпедитери са гуменим точковима које су вукли огромни коњи штајерци, обучени само за вучу, препуни разних пољопривредних производа упућивани су ка околним пијацама. Поврћем и другом робом снабдевао је не само пијаце тих места већ и *хоћеле на њасу*.

Према писању новинара Политике:⁸⁰ „Свиње чисте расе, овнови и овце од преко сто кила, дивна телад и крупне краве, јаки коњи, племени-ти волови неће само давати ђубре и исплаћивати тиме трошкове, него ће давати својим приплодом и добити. Вагон пасуља, 6 вагона сена, 2 вагона детелине, 19.000 струкова парадајза, конопља, лан, млекаре, башта која

⁷⁸ Станојевић, 2007, 76.

⁷⁹ Исто, 76-77.

⁸⁰ Политика, 1936, 7.

даје преко 30.000 годишње и дан данас су узгредни продукти економије. У целој економији ради се по принципу: „Гледај да ништа не пропадне!“

Г. Алексић је тип оних људи који обожавају машине и рационализацију, али само уколико су оне рентабилне. Он не би био оно што јесте да тако не поступа. Трактор код њега на имању нећете видети. Тачније, могли су се видети у шупама.

– *Повукао сам тракторе, објаснио ми је... Не исљати се.... Сељак је много јевтинији! Радна снага је јевтинија него бензин! Хектар земље један пар волова кооре за пет данки, а трактор коједе 45 литара бензина! А друге машине вршалица, трабуље, врло лепо се исљати. Ја сам ове године само од вршалице добио два вајона ујма! А од трабуљаних остатака и влајова шенице по њивама исљатио сам све своје трошкове око вршице својих 70.000 снајова... Добро је добро....Е кад бих још имао пара! Ех ! кад би полудела Класна лутирија ја мени лудаку дала неке паре, дила би дивоша! Имало би да се ради! И индустрија лана, конојље и друге свеја! Али шта ћеш! Имамо 350 референција у Пољопривреди, а имамо главницу у шеници! Не би смело много поја да буде!*

У једном од последњих интервјуа домаћој штампи између осталог је рекао: *Имам ауто али ја не ујошредљавам. Скупа такса, а и гориво скупо. Пољопривреда постоје издати не може да доднесе. Кад идем на пут до 40 километара ујошредљавам свој фијакер. Ту је мој бензин и мој зејтин, домаћи производ.*

Док је липицанерка Дринка имала привилегију да само недељом свог газду довози у варош на светлим каруцама, то правило није важило за љубимца убске чаршије – понија Бицу упамћеног по свакодневним јутарњим прапорцима када малени шпедитер са свежим зеленишом огласи долазак старог фармера на убску пијацу.

Алекса Алексић и политика

Алекса Алексић није активно учествовао у политичком животу Уба, Тамнаве и Србије али није био и без политичких амбиција. На скупштинским изборима одржаним 5. маја 1935. године био је посланички кандидат за срез тамнавски на земаљској листи Божицара Максимовића, министра на расположењу из Београда. Заменик му је био Петроније Весић из Бањана код Уба, а блиски сарадници Војин Бурић из Памбуковице и Милан Јовановић. Због мало добијених гласова није изабран за народног посланика,⁸¹ али га ни то није потресло и ожалостило. Јавно и искрено је износио своја мишљења и ставове без обзира да ли ће се оним присут-

⁸¹ Јоксимовић, 1981, 190.

нима допасти. Није зависио од било кога, па ни убске чаршије, поготово што је осећао и знао да га неки не воле јер је био поштен и отворен, али му то није сметало.

Као што је то чињено и у другим местима окупиране Србије током Првог светског рата са торња убске цркве Храма Светог Спаситеља скинута су оба звона и однета у Аустрију да се прелију у топове. Прво звоно набављено је тек 1923. године, а друго тек на Туциндан 1932. године. Акција прикупљања прилога за звона убске цркве, вођена је врло обзирно и веома успешно о чему сведочи тадашњи *Глас Тамнаве*, који је у више бројева на последњој страни објављивао *Сјисак њриложника – њарохијана цркве убске који су дали њрилој за куйовину звона*. Датим прилозима су се посебно истакли Алекса Алексић, Миле Вукосављевић, Радован Димитријевић, Петар Ђукић и други. Вреди поменути и име великог српског научника др Ивана Ђаје, професора Београдског универзитета, који је од своје професорске плате издвојио тадашњих 20 динара за звоно убске цркве. С тим у вези треба подсетити да је изгледа Алекса Алексић свој прилог дао пре куповине имања у Совљаку јер је познато да је тај серијал *Глас Тамнаве* излазио између 1922. и 1924. године.

Колико је Алекса Алексић био побожан човек и наклоњен цркви показује и податак да је неко време, између два светског рата, био председник Савета и Одбора црквене општине Уб. У то време потпредседник био је Стеван Јеличић, а благајник Момчило Тодоровић. Црквену општину Уб тада су чини варошица Уб и села Совљак, Мургаш, Гуњевац, Трњаци, Звиздар, Тврдојевац и делови села Трлић и Чучуге.⁸²

И поред година које су га сустизале и даље је радио са истим еланом. Нажалост, није имао одговарајућу помоћ од својих синова који су водили монденски и лагодан живот. Старији син Драгомир Ђалика (Чарли) пожелео је да буде председник општине у Совљаку. Захваљујући популарности оца и подршци неких мештана а пре свега Цигана из Совљака који су масовно гласали за њега то је и остварио на општинским изборима одржаним 8. новембра 1936. године. Као кандидат Југословенске радикалне заједнице (ЈРЗ), освојио је 183 гласа што је било 52 % уписаних гласова. Укупан одзив бирача у Совљачкој општини на тим изборима износио је 88%. На председничкој дужности заменио је Чедомира Ранковића који је на тај положај дошао као представник Југословенске народне странке (ЈНС) а претходно био члан Демократске странке.⁸³

Алекса Алексић није радио само за профит. Знао је повремено да каже: *Ја смајрам да ѡреба ѡмоћи народу да изађе из овој сѡнања... Сѡјна се-*

⁸² Летопис Убске цркве храма Христа спаситеља.

⁸³ Исић, 1985, 208.

љачка њаздинсѝва задржавају код ѝривреде ѡајење сѝоке, ѝрмену искуссѝва и науке... Зеленашѝво ѝура сељака у ѝројасѝ. Силни сељаци дају своје мале кайѝшале за куѝовину земље и шѝако одузимају шѝај кайѝшал аѝрокулѝури и усавршавању ѝољоѝривреде.... Расѝија се улудо снаѝа и ѝоѝоршава живоѝѝ.... Треба ѝомоћи народу! ѝонавља ѝ. Алексић. Ми коѝи имамо ѝара морали би смо имаѝи и дужносѝи! Када се већ сељацима не даје или не може да им се да инвенѝар и земља, шѝреба ми да ѝомоћнемо народу... Од шѝоѝа имамо и корисѝи! Треба учиниѝи..... Дужносѝ би шѝребала да свакоѝ човека, коѝи има кайѝшала, не да зида куће и луксузне ѝалатѝе и да сече и реже куѝоне, неѝо и да учини нешѝио и за развиѝиак народне ѝривреде.⁸⁴

И док су млади Алексићи водили монденски живот, стари Алексић је био скроман у свему. Окренут пословима на економији, предах је налазио само недељом. Тада је у црном оделу, са лептир машном и халбцилиндром, на светлим каруцама, у које је била упрегнута липицанерка Дринка, силазио у варош Уб, у којој је био веома поштован и цењен.⁸⁵ Волео је да седне у кафану попије по које пиће и са сваким поприча, и на пијаци, и на улици и у кафани. Људи су га радо слушали, покушавали запамте његово казивање и примене у свакодневном животу. Био је широке руке. Знао је да сиротињу о празницима обрадује, да им децу обуче, кућу попуни оним чиме оскудевају, сваком помогне.⁸⁶

Једне године пред крај лета Алекса Алексић седео је пред убском кафаном *Златѝибор* са неким пријатељима. Кад изненада пред кафану стиже и музикант Боја Циганин са својим оркестром. Алексић га позва да им приђе и нешто отпева. Једна по једна песма и друштво се развесели и опусти. А кад Боја, по Алексићевој жељи запева онај стих из песме о војводи Луну *Гази чейша црн се барјак вије, иде Луне из Сѝаре Србије*, овај разби винску чашу и сузе му бејаху у очима. Ни пре ни после тога никога није видео да лумпује.⁸⁷

Породица

Иако је имао велико богатство, његова породица у Совљаку живела је тихо и скромно. Огромно имање захтевало је рад од јутра до мрака, а то се тражило и од радника коѝи су поштено и награђивани.

У свечаним приликама Алекса је практиковао да се лепо обуче, обавезно на дан своје славе Ђурђевдана или о Савиндану када би био дома-

⁸⁴ *Полиѝика*, 1936, 7.

⁸⁵ Исић, 1996, 1 св. 1, књ, 16

⁸⁶ Марјановић, 1997, 17.

⁸⁷ Рукопис Сећања старог Убљанина Михаила Ђорђевића, дипломираног инжењера машинства у Сан Хозеу (САД), пореклом из Уба, у поседу аутора овог чланка

ћин школске славе. Његово присуство на сваком јавном месту у чаршији представљало је част његовим саговорницима. Тактичан у опхођењу, склон шали, карактеристичан по свом ишчашеном моравском нагласку, умео је некада и да плане, али се та његова љутња увек сводила на једну псовку у његовом речнику *свеца ѿи ѿвоја*.⁸⁸ Ретки су били тренуци када би он плануо и разгоропадио се. Сви који су га добро знали избегавали су да му се нађу на путу и било шта противурече.

По стилу свакодневног живота, комуницирању са људима у чаршији и свом спољном изгледу представљао је узор правог пословног човека. Стари Алексић за свакога је имао лепу реч. За разлику од старог Алексића његова деца су били протагонисти последње моде и луксуза.⁸⁹

И по пресељењу породице из Београда у Совљак више су времена проводили у главном граду него на имању својих родитеља. Играли су фудбал за неке београдске нижеразредне клубове и повремено гостовали у убском фудбалском клубу *Тамнави*. Живели су боемски, проводили дане са вршњацима и београдским девојкама у нераду, ноћи обилазили кафане и барове, трошили новац који је отац муком зарадио. Нису волели пољопривреду, па су бежали што даље од Совљака.⁹⁰ По тврдњи Михаила Ђорђевића није имао много помоћи од својих синова који су водили лак живот. И према писању проф. др Воје Марјановића,⁹¹ чији су очеви били блиски пријатељи, Алексини синови су били боеми. Али представимо сву његову децу појединачно по редоследу рађања.

Љубинка Мили Појовић

Најстарије Алексино дете била је кћи **Љубинка**, коју су из милоште зв. Мили, рођена је 11. септембра 1903. године у Крагујевцу. По повратку са родитељима, браћом и сестрама из САД удала се Александра Поповића, рођеног 20. фебруара 1897. године у Књажевцу, од оца Живојина и мајке Косаре, власника транспортног предузећа у Београду. Поред осталог био је власник аутобуса на линији Београд – Аранђеловац, а после Другог светског рата и шеф гараже Америчке амбасаде у Београду.⁹² Веома

⁸⁸ Ђунисијевић, Тамнавске новине, 1983.

⁸⁹ Исто.

⁹⁰ Станојевић, 2007, 76.

⁹¹ Марјановић, Глас Тамнаве, 2011, 9.

⁹² Из писма Михаила Ђорђевића, дипломираног машинског инжењера у Сан Хо-

млада оболела је и отишла на лечење Санаторијум Химелхоф у Бечу, где је преминула 8. марта 1928. године. Сахрањена је на Новом гробљу у Београду 15. марта те године.⁹³

Првог априла 1927. године добили су сина Живојина - Жикицу који се оженио Надом Драгишић, рођеном 1919. године у Земуну, дипломираном правницом која је углавном радила у савезним органима. Њих двоје су 1958. године добили сина Војина Поповића, који је завршио Правни факултет у Београду и положио адвокатски испит. Од 1987. године ради као адвокат у нашем главном граду.

Убрзо по Војиновом рођењу 1959/60. године Живојин је напустио породицу и отишао у Немачку, а затим у Канаду. Након извесног времена скрасио се у САД и живео у Њујорку. Са Надом се развео 1965. године. У младости играо је у фолклору, одлично је свирао клавир и хармонику, па је у САД радио као продавац музичких инструмената и имао још два брака. Пред крај живота вратио се у Србију, а умро је у Београду 2008. године.

Драгомир Талика Алексић

Драгољуб, зв. **Талика**, рођен 28. новембра 1907. године у Њујорку, био је друго њихово дете. Није познато шта је имао од школске спреме. Познато је да је оцу најпре помагао у продаји аутомобила, а потом на економији у Совљаку.

Као што је већ написано, на општинским изборима изабран је за председника совљачке општине. Занимљиво је да се на тим изборима кандидовао као земљорадник, мада није познато да се бавио пољопривредом..

Дана 9. новембра 1941. године у општини Палилула у Београду склопио је брак са Персидом Миладиновић, зв. Сека, рођеном 5. априла 1910. године у Пожаревцу, од оца Димитрија и мајке Милеве. У браку су имали сина, који је по деди добио име Алекса – Алек и кћи, која је по очевој мајци а својој баки добила име Јелена – Хелен. Јелена је професор физичког васпитања и спорта, а 2001. године долазила је у Србији и обилазила бивше породично имање.

По повратку у САД Драгомир се углавном бавио поправком и препродајом половних аутомобила.

зеу, САД, пореклом из Уба.

⁹³ Копија посмртне плакате коју чува њен унук Војин Поповић, адвокат у Београду у својој личној архиви.

Зорка Лина Црногорац

Кћи **Зорка**, зв. **Лина**, рођена 6. марта 1909. године у Њујорку, 20. јануара 1927. године у београдској општини Стари Град, склопила је брак са Љубомиром Црногорцем, рођеним 26. априла 1895. године у Мостару, БиХ, од оца Јефте и мајке Стаке и узела породично презиме Црногорац.⁹⁴ Она је наводно имала завршену средњу економску школу или трговачку академију и добро свирала клавир.

Према неким подацима он је још пре женидбе извесно време радио у Београду и ту упознао Лину. Пошто се међу њима љубав распламсала засновали су брачну заједницу. Нешто касније отишли су у Херцеговину и настанили се у Јабланици на Неретви, да би помогли Љубином оцу који је живео сам. Како су се почели компликовати међунационални односи у том делу земље и на помолу био грађански рат, пред Други светски рат вратили су се у Србију и настанили у Убу. Таст је зета запослио код себе и поставио за управника (надзиратеља) целокупног имања.

И после Другог светског рата њих двоје су наставили да живе на Убу. Љуба је радио као шеф рачуноводства Трговинског предузећа *Тамнава* у Убу. Након његове смрти, пошто нису имали деце, Лина се одселила се код својих у САД, где је умрла. Остало је запажено да је деведесетих година прошлог века долазила у Србију и на Убу се није дуго задржавала.

Млађи **Никола**, зв. **Ники**, рођен 24. октобра 1910. године у САД, 7. маја 1944. године у Убу склопио је брак са Јеленом Јелом Станојевић, рођеном 23. маја 1922. године у Ваљеву, од оца Светозара и мајке Насте. Сведоци на њиховом венчању били су Милан Тимотић и Ђорђе Костић, оба из Београда.

Никола је важио за универзалног спортисту и био незаменљива лева спојка првог фудбалског клуба *Тамнава* у Убу. Глуварио је и возио очев ауто, док га стари није продао.⁹⁵ Према писању Снежане Радић⁹⁶ вожњи су га научили убски момци. Он се њима одужио – донео им је први фудбал из Београда, позивао их на купање у свој базен.

⁹⁴ Извод из Матичне књиге венчаних општине Стари град у Београду за 1927. годину који чува Војин Поповић у својој архиви.

⁹⁵ Рукопис Сећања старог Убљанина Михаила Ђорђевића, дипломираног инжењера машинства у Сан Хозеу (САД), пореклом из Уба, у поседу аутора овог чланка.

⁹⁶ Радић, 2006, 141.

Никола Ники Алексић

За њега се тврдило да је са једним моделом пакард кабриолета учествовао са неким светским аутомобилским именима на чувеној трци око Калемегдана, 3. септембра 1939. године и да је остварио веома запажен успех. Уз помоћ свог пријатеља Небојше Ђорђевића, историчара аутомобилизма у Србији Мишел Капларевић је установио да Никола није учествовао на тој чувеној трци око Калемегдана, па ни остварио резултат који му је приписиван. Међутим, утврдили смо да је учествовао на тркама око Бањице у Београду 6. октобра 1940. године, чије покровитељ била Краљевска породица, и стигао други.

Дневни лист *Полиџика*⁹⁷ детаљно је писао о том догађају наглашавајући да су то биле трке аутомобила и мотоцикли и пре и по подне у више категорија. Никола је тада возио у класи аутомобила до 1500 кубика, марке шкода и био други иза Душана Сувајџића, а у категорији малих аутомобила заузео је треће место. Мада је био једини такмичар из унутрашњости по писању новинског извештача оставио је леп утисак. Истина, на овим тркама по класама била је слаба конкуренција па није било тешко остварити ни значајнији резултат.

Његова супруга Јелена била је кћер Светозара Станојевића, ковача из Ваљева који је имао своју радњу испред садашње Зелене пијаце. Светозар је неко време радио и у тадашњем *Висџагу* а садашњем *Крушику*. Био је и државни мајстор Војно-техничког завода у Крагујевцу и добитник Медаље рада. У браку са Настом Илић из Уба имао је још две кћери: Љубицу удату за Душана Матовића, војно лице из околине Крагујевца која има сина Слободана Матовића, рођеног 1950. године у Крагујевцу, познатог музичара на Убу, и Надежду удату за Миливоја Стојаковића, дизајнера ваљевског *Крушика*. Слободан Матовић је по завршетку учитељске школе у Убу једно лето провео у гостима код тетке и тече у САД и отуда донео мноштво фотографије (које ми је љубазно ставио на увид и коришћење), квалитетну гитару и виндјакну – винчестерку по чему је дуго био препознатљив у својој средини.

Јелена и Ники имали су кћи Мирјану Миру и сина Милана – Микија. Мики је као војник САД-а учествовао у рату у Вијетнаму. Женио се два пута. Из првог брака има сина, а из другог две кћери. Мира је била кројачица у Кени компани и удата за америчког официра, који је погинуо у саобраћајној несрећи, а живела су у Илинтону, у Њу Џерсију, а сада је

⁹⁷ Политика, 1940, 7.

Анјелина Анђа Јанковић

у Неворку. Има сина Марка, официра који је ожењен Кристи са којом има две кћери

По одласку у САД Ники је радио као возач у ватрогасној јединици, а касније је ослепео и био у пензији. Неколико година пре своје смрти око 1978. године Ники је долазио у Србију и наравно посетио Уд и Совљак и задржао се неколико дана. Том приликом обишао је и своје бивше имање, где га је љубазно примио дипломирани инжењер агрономије Мирослав Селаковић Фаља генерални директор Пољопривредно-индустријског комбината Уд. Наводно не само да је био задовољан оним што је видео већ је рекао: *Да је наш оџац жив, сићурно би се обрадовао шио је реноме њејовој имања на неки начин очуван и дијнуи на висок ниво.*⁹⁸

Трећа Алексина и Јеленина кћи **Ангелина**, зв. **Анђа**, рођена око 1920. године, вероватно у Њујорку. По доласку у Србију завршила је основну школу и гимназију. Студирала је Пољопривредни факултет Универзитета у Београду, да би стечено знање могла да примењује на породичној економији. Мада Алекса у оној познатој жалби председнику Окружног аграрног суда у Ваљеву пише да је завршила факултет наши саговорници тврде да је због рата прекинула студије и да их није више настављала.

У САД удала се за извесног Јанковића за кога немамо конкретнијих података, али знамо да њихов брак није дуго трајао и да нису имали деце.

За време Другог светског рата

Нема података да је током Другог светског рата Алекса Алексић припадао ни једној војној и политичкој формацији већ се држао неутрално, па је као и огромна већина српског народа ходао по мукама. Дакле, није био присталица ни Немаца, ни партизана, али је умео да критикује поједине четничке команданте због испољене самовоље. Мада се није плашио никога јер је, као и сваки имућан човек, морао дати оно што су од њега тражили. Није могао да се изговара да нема, где да их прими и чиме да их нахрани кад се видело да је изузетно богат. Морао је у свој дом прими сваког наоружаног човека без обзира да ли је припадао партизанима, четницима, љотићевцима... и шта он мислио о њима јер би његова глава била доведена у питање. Пошто су сиротиња и Цигани веома тешко подносили терет окупације помагао их је у границама материјалних могућ-

⁹⁸ Станојевић, 2007, 104.

ности. У политику се није мешао. Пазио је где ће и шта рећи, нарочито пред непознатим људима. Стално му је била на уму она позната народна изрека да *и зигови имају уши*. Зато се изгледа нико није жалио на њега, па ни посебно га кињило. Отуда, многи тврде да је за време Другог светског рата имао достојанствено држање. Чак и у Уверењу о владању и имовном стању, број 151, које му је 30. јануара 1946. године поводом покретања прекршајног поступка против њега због увреде нове власти, издао Народноослободилачки одбор Совљака стоји контрадикторна оцена у којој пише: *Владања доброї, незадовољан је и йроїшив ослободилачкої йокреїша и борбе.*⁹⁹ Чини ми се да ово треба разумети да је током Другог светског рата био доброг владања али да је незадовољан због мера аграрне реформе и односа према њему, што је разумљиво и очекивано.

После Другог светског рата у Совљаку, као и целој Србији уследили су нови и неочекивани послератни догађаји. Након социјалистичке револуције, дошло је до успостављања новог друштвено-економског и политичког поретка у земљи. Нове власти су, уз остало, тај циљ оствариле укидањем приватне својине јер су пошли од начела *да земља йриїада онима који је обрађују*, што је и озакоњено усвајањем Закона о аграрној реформи и колонизацији, од 28. августа 1945. године. Овај Закон имао је за циљ да образује земљишни фонд потребан за додељивање земље аграрним интересентима, тзв *беземљаишима* и стварање *великих државних уїледних и оїледних добара*, по угледу на совјетске совхозе и колхозе. Да би се спречило отуђивање земље која је требала да се одузме пре доношења закона, решењем министра унутрашњих послова од 4. јула 1945. године забрањена је свака продаја, куповина и задуживање пољопривредног земљишта, шума, пољопривредних зграда и објеката. Онима који буду прекршили ово решење запрећено је затворским казнама и конфискацијом предметне имовине. Потом је уследило и доношење других подзаконских прописа, а Закон о аграрној реформи и колонизацији потврђен је и допуњен марта 1946. године.¹⁰⁰

После извршених опсежних припрема везаних за поступак спровођења аграрне реформе приступило се одузимању земље. Међу првима, по том основу у Совљаку, одузета је имовина: Алексе Ђ. Алексића, Миодрага Мартића и жене му Лепосаве; Светозара Марковића, Александра Мандића и Костадина Драгојловића свих из Совљака. Према расположивим сазнањима земљишни фонд Месног народног одбора Совљака износио је 141 хектар одузет од претходно поменутих шест бивших власника. Тако је сиротиња која је до само пар месеци код њих радила под надницу сада

⁹⁹ Архива Општинске управе Уб: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

¹⁰⁰ Радић, 2006, 15-19.

се убацила у новообразовану власт па је свог газду и добротвора Алексића прогласила за представника *џруле дуржоазије, райној бојаиаша и џрофитџера*, па је одлучила да га лиши свог имања, иако су добро знали како је стекао капитал који је донео у Совљак и уложио у своју економију. Проглашен је кривим само што је био вредан, радан, спретан, способан, рационалан и предузимљив, и постао богат.

Узалуд је на многим скуповима доказивао и оспоравао тврдње да је се обогатио на економији у Совљаку и да унети капитал у земљу није увећао, већ га је и значајно смањио. Многи од оних којима се обраћао као да су били глуви или нису желели да га чују. Иако су на почетку његовог великог хода по мукама тврдили да је био земљорадник и да је неуморно радио, врло брзо су то заборавили, као и његова добра дела и окренули се против њега. Са ове временске дистанце тешко је оценити шта су узроци те брзе промене односа према њему; да ли лични интереси и жеља да се докопају дела његовог поседа; да ли намера да се додвори локалним и државним моћницима послушно прихватајући на брзину донете прописе и одлуке; да ли завист и љубомора, па можда и освета за неку ситну увреду или какав други поступак итд.

Жртва аграрне реформе

Аргументовано и одмерено о страдању под комунистичком влашћу Алексе Алексића прва је писала Снежана Радић, тада архивски саветник а сада актуелна директорка Међуопштинског историјског архива у Ваљеву.¹⁰¹ Између осталог она је навела шта је он све радио на својој економији, па и наглашавала да је саградио више савремених грађевина, набавио доста пољопривредних машина, заорао прву тракторску бразду у плодној Тамнави, да је примењивао модерно гајење поврћа и воћа, да је држао и гајио најквалитетније сорте стоке, живине, па пчеле..., да је редовно измиривао обавезе према запосленима, држави и пословним партнерима. Посебно је нагласила да иако је био веома богат истовремено је био скроман, узоран и послован човек.

Аграрна реформа коју су спроводиле нове власти скупо га је коштала. Решењем бр. 311, од 6. марта 1945. године по предмету експропријације било је предложено да му се одузме 130 хектара а њему да остану следеће парцеле:

232. кућни плац.....00.27.70 ха
232. виноград.....00.31.80 ха
232/13. виноград.....00.37.80
232/2 двориште.....00,15,80

¹⁰¹ Радић, 2006, 8, 22, 84, 88,138-145.

232/11 воће.....09.79.20

232/5 њива.....08.67.40

укупно 19.99.80 ха

Тако му је почетком 1946. године одузето преко 130 хектара земљишта. Поред кућевног плаца Алексићу су остале парцеле зване: *Брго, Ког јробрља, Раван, Велика раван, Коцељевка, Лукићевка...* Скоро половина имање које требало да остане било је под воћњаком, виноградом и кућевним плацем. Од укупне земљишне површине која му је остала све је било обрадива земља осим 6 ари и 92 кв. м. Дакле за обраду остављено му је само 10 хектара 16 ари и 10 квадратних метара.¹⁰² За проширење Државног воћног расадника, решењем Министарства аграрне реформе, у Катастарској општини Совљак издвојене су парцеле бр. 574 и 641 у величини од 22 хектара.¹⁰³

Да подсетимо првих дана након Другог светског рата Алекса Алексић живео је у заједничком домаћинству са супругом Јеленом, рођ. Константиновић, и неударом кћерком Ангелином – Анђом, старом 26 година. Са њима у домаћинству водио се и његов старији син Драгомир, зв Ђалика, стар 39 година, наводно земљорадник, његова супруга Персида, звана Сека и њихова деца Јелена и Алекса. У том домаћинству водио се и Алексин млађи син Никола – Ники, стар 35 година, наводно и он земљорадник, његова супруга Јелена и њихова кћи Мирјана. Видевши куда овај процес води синови који су имали америчко држављанство, а који су по причама неких по завршетку Другог светског рата радили у Америчкој амбасади у Београду, одлучили су да напусте Србију и да се са својим породицама врате у САД. То су 1946. године и учинили.

Занимљиво је да су на збору аграрних интересената у Совљаку разматране могућности да се породица Алексе Алексића третира као три засебне породице (његова и појединачно породице два његова сина). Било је дилеме око Драгомира (13 гласова за, 13 против) али се он изјаснио да није земљорадник, док око Николе и није било никакве недоумице пошто га никад нико није видео да се бави пољопривредом. Пошто је ипак коначно закључено да се Алексини синови не баве земљорадњом констатовано је да се тиме ништа не добија. На крају је преовладало мишљење да се с обзиром на стање, плодност и квалитет земље донето је решење да њему припадне максимум од 20 хектара. Ову одлуку оснажио је Окружни аграрни суд решењем бр 424/46 од 9. марта 1946. године. Иначе, за добијање земље по основу аграрне реформе у Совљаку 5. марта 1946.

¹⁰² Архива Општинске управе УБ: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

¹⁰³ Радић, 2006, 84.

године било је пријављено 221 лице. Зато је још 3. априла 1945. године подељена одузета имовина Алексе Алексића на 73 лица - беземљаша. Занимљиво је да је део одузете имовине био резервисан за Среску пољопривредну станицу и интересенте из Тулара, села удаљеног двадесетак километара од Уба.¹⁰⁴

Грчевита борба

Како нису сачувана многа решења и друга службена акта донета у поступку одузимања његове имовине то није лако целовито и објективно сагледати цео овај случај. На бази фрагментарно сачуване грађе на више места, а пре свега у Међуопштинском историјском архиву Ваљево и Општинској управи Уба покушаћемо да реконструирамо цео тај поступак и сагледамо кретање предмета о одузимању Алексићеве имовине.

Месни народни одбор (МНО) Совљак своју прву одлуку о спровођењу аграрне реформе на територији одбора, доставио је Окружном аграрном суду у Ваљеву 30. јануара 1946. године (дел. бр. 115). Како пише у деловодном протоколу, суд је одлуку вратио. У фебруару исте године МНО Совљак доставио је предмет о експропријацијиседа Алексе Алексића и синова Драгомира и Николе (дел. 424, од 6. фебруара 1946. године). По разматрању одлуке суд у Ваљеву је 1. марта поништио одлуку и цео предмет послао Министарству аграрне реформе у Београд. Крајем априла МНО Совљак поново прослеђује одлуке и записнике (у три примерка) и списак аграрних интересената о расподели земљишта из аграрног фонда (дел. бр. 931/46). Одлука је оснажена 10. маја и послата Министарству аграрне реформе и МНО Совљак. На основу заведеног *Списак аграрних судјеката уведених у привредни фонд* МНО Совљак бр. 1119, од 15. августа 1946. године, може се погрешно закључити да је поступак аграрне реформе за територију МНО Совљак – завршен.¹⁰⁵

Из жалбе Алексе Алексића упућене председнику Окружног аграрног суда у Ваљеву сазнајемо да је основна расправа одржана 16. фебруара 1946. године. Тај записник МНО Совљак није сачуван. Очигледно незадовољан развојем догађаја Алекса Алексић је скупио снагу и упутио жалбу, 19. фебруара 1946. године, пре би се рекло свој исказ, председнику

¹⁰⁴ Архива Општинске управе Уб: *Одељење за имовинско правне односе*, Досије Алексе Алексића

¹⁰⁵ Међуопштински историјски архив Ваљево (у даљем тексту МИАВ): Фонд Окружног народног одбора (ОНО) Ваљево 1944-1947 – Пољопривредно одељење – Деловодни протокол Окружног аграрног суда у Ваљеву 1946-1948, књ. инв. бр. 31.

Окружног аграрног суда у Ваљеву. На нешто мало више од стране густо куданог текста, достојанствено и аргументовано, описао је свој животни пут у нади да ће „славни суд“ изаћи у сусрет његовој скромној жељи. Цело писмо пружа импресивну слику о вредном и предузимљивом човеку, чије је пољопривредно добро по организованости и богатству превазилазило време у коме је живео.¹⁰⁶

Своје обраћању председнику Окружног аграрног суда у Ваљеву Алекса Алексић, тамнавски газда, домаћин, човек и патриота завршава овим речима:

Сад да њређем на аїрарну реформу. 16 - II - 1946. Јод. дио је њоновни њређрес њо њиїању моїа њоседа и месни одбор је оквалификовао као земљорадника мене, а моја 2 сина који су били сїално на имању, као неземљораднике шїїо нису койали и орали, и одређено им је њо 3 ха а мени 20 ха. Жао ми је шїїо сам збої имања наїџерао њерку да заврши Пољоїривредни факулїетї како би имао једно сїручно лице да води дрїу о својој имовини, али нажалостї и њоред наше добре воље њој није додељено нишїа ради удомљења, а сїручно знање уїоїредбїїи на 26 хекїара, од чеїа оїїада на воћњак 12 хекїара, виноїрад 1 хекїар окућнице 3 хекїара, шїїо можемо ми да учинимо са 10 хекїара зираїної земљишїа.

Сїоїа најучїивїје молим славни суд да узме у обзир за мене да одреди одобри максимум око 25 хекїара, на 2 сина 6 хекїара и моју кћерку као сїручњака 9 хекїара, шїїо све износи 40 хекїара, а 110 хекїара нек њоделе инїџересенїїима, од којих знам 4-5 да су до раїа њродавали своје имање њоїили и њрокарїали ња сад њраже да им се дели шїуђа имовина. На крају ової обраћања надлежнима резїїнирано закључује: Ниїїи лудом шїеци, ниїїи њамейїном остїави.¹⁰⁷

Према писању Благоја Цонића¹⁰⁸ овај допис садржи неколико универзалних животних вредности. Пре свега – *їисменостї* - јер човек коме је готово сав иметак неоправдано одузет бирањим речима, без јада, вишка емоција, писањом машином и ћириличним писмом, без иједне словне и техничке грешке моли оног ко може да одлучи о његовој муци да још једном преиспита своју одлуку. Потом – *їаїїриоїїизам* - јер се види да се вратио из Америке, где је лепо живео, жељан да у своју земљу улаже, ради и ствара. И на крају – *їредузимљивостї* – јер после две изграђене ауто гараже у Београду и развијеног посла трговине аутомобилима изградио је у

¹⁰⁶ Радић, 2006, 142-143.

¹⁰⁷ Архива Општинске управе Уб: *Одељење за имовинско њравне односе*, Досије Алексе Алексића и Радић, 2006, 143-144.

¹⁰⁸ Цонић, Глас Тамнаве, 2016, 12.

Совљаку крај Уба економију чији остаци и данас, након осамдесет година сведоче о уложеном раду, знању и новцу породице Алексић.

Овај текст Цонић закључује очекивањем да ће наша деца, читајући поменуће Алексићеве редове, можда, схватити да је отето проклето, да живе на ветрометини која никакве гаранције за опстанак не даје, у средини која успех не прашта на тлу погодном за хохштаплере и преваранте, рђаве повериоце и лоше дужнике. Газда Алексић је дигао руке од продаје аутомобила *здої лошеї йословної окружења*, кад је од готовог почео да прави вересију. Потом се пита *Да ли се нешто йроменило за 70 йодина?* и сам одговара *Тешко*. Привредницима сигурно познато звучи оно Алексићево казивање о плаћању робе унапред, измирењу дажбина одмах, а о наплати на *дођем ши* уз менични залог. Са дужником, који западне у стечај шансе да се наплати потраживање тешке – дешава се само понекад.

Осиона власт

Уместо да овај свестрано и објективно размотри, и прихвати овај конструктиван предлог, нове осционе власти не само да га одбацују већ и чине још веће и теже грешке. Кад је то већ рађено зашто није било мало боље воље и такта па да се и њему нешто од имања остави. Оно што је он преживео показује њихов неразуман и бахат потез и потврђује да неправде, као и истине важе за сва времена. Зар није било апсурдно да је у почетку његова земља додељивана и аграрним интересентима из Тулара који су удаљени и двадесетак километара од ње и који је вероватно неће моћи користи, а при крају за њега се није могло одвојити ни пет хектара на било којем искрајку и зар је баш његова кућа морала служити за управну зграду пољопривредног добра. Чини се много логичније да је уместо евентуалне градње куће њему било логично да се сагради нова управна зграда која ће бити рационалнија и функционалнија од његове виле.

Упоредо са исхитреном одлуком о одузимању његовог имања брже боље почела је деоба тог имања аграрним интересентима. Зато је и логично што то није ишло без проблема. Отуда се на једном месту констатује да је 20. марта 1948. године било само 48 аграрних интересената који су добили имање бившег власништва А. Алексића, а да их је било пријављено чак 88. Занимљиво је да је међу заинтересованим за добијање те земље био и председник МНО Совљак Живорад П. Милићевић.

Половином 1948. године, долази до обнављања поступка по Закону о аграрној реформи, Алексићу је одузето и преосталих 20 хектара земље, све привредне и стамбене зграде са инвентаром. У предлогу за обнову поступка заменик јавног тужиоца Републике Србије, актом Он 332/48,

Синови Алексе Алексића са женама и децом њо њоурајку у САД

од 8. новембра 1948. године који је окончан одлуком Окружног аграрног суда у Ваљеву бр. 424/46 од 9. марта 1946. стоји да му је на име земљорадничког максимума остављено 20 ха обрадиве земље са замком, свим пољопривредним зградама и постројењима те живим и мртвим инвентаром. Ово право му је дато пошто му је признато својство земљорадника. Међутим, на иницијативу месних аграрних интересената Тужилаштво је накнадно установило да се он није физички бавио обрадом свог имања већ је само руководио радовима на њему. Тим поводом у неким службеним списима истиче се да је на збору аграрних интересената било подвојених мишљења по питању земљорадничког својства Алексе Алексића.

Ипак, МНО Совљака (председник Живорад Милићевић, секретар Влад. Париповић и чланови Богољуб Глишић, Коста Петронић и Живојин Вуковић) актом бр. 2984 од 21. октобра 1948. године издали су уверење да се Алекса Алексић није бавио земљорадњом већ да је његова имовина обрађивана путем најамне радне снаге. У том уверењу стоји и да у домаћинству од чланова породице има само жену и кћи које се такође не баве земљорадњом, док су му два сина пре две године отишли у САД и нису држављани ФНРЈ. Да се Алексић није бавио земљорадњом најдоследније су сведочили: Богољуб Поповић, Милан Олбина, Мирослав Мијатовић, Милош П. Ранковић, Петар Новковић, сви из Совљака.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Архива Општинске управе УБ: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

Из Записника са Збора месних аграрних интересената у Совљаку који је одржан и 18. децембра 1948. године види се да су се скоро сви присутни изјаснили да Алекса Алексић није радио као земљорадник већ да је само организовао рад на својој економији. Он не само да је тврдио већ је и упорно настојао да докаже да је увек радио и да је оставио живот на том имању. Драгомир Милосављевић је тврдио да је код њега радио три године а да га никад није видео са косом и мотиком. Према усвојеним закључцима МНО Совљака од 1. фебруара 1949. године њима као неземљорадничкој породици само 5 хектара.

На предлог Јавног тужилаштва НР Србије, актом бр. ОН 332/48 од 8. новембра 1948. године Министарство пољопривреде – Одељење за аграрну реформу и колонизацију актом бр. 662089/48. од 27. новембра 1948. године поништава одлуку Аграрног суда при Окружном народном одбору Ваљево бр. 424/46 од 9. марта 1949. и Месног народног одбора у Совљаку од 16. јануара 1949. године и враћа на поновни поступак јер му је признато својство земљорадника и додељује 20 хектара, али су се поново жалили аграрни интересенти.

Месни народни одбор Совљак, на челу са Ж. Милићевићем као председником и М. Мијатовићем као секретаром, актом бр. 227, од 1. фебруара 1949. године донео је Одлуку о утврђивању објеката аграрне реформе на поседу Алексе Алексића из Совљака, где пише:

1. *Алекса Алексић и жена му Јелена у смислу члана 17 Закона о аграрној реформи и унућрашњој колонизацији сматрају се јединим власником:*
2. *Власници њоседа нису земљорадници у смислу њројиса члана 1 Закона о аграрној реформи и унућрашњој колонизацији*
3. *Њихов њосед њада њод удар аграрне реформе њо њројису члана 3 њачке 1 Закона о аграрној реформи и унућрашњој колонизацији*
4. *Како је власник њо занимању сарач њо значи да истии као и њејова њородица имају средсџва за живоиџ и издржавање.*
5. *Власнику њоседа на основу члана 4 сџава 2 Закона о аграрној реформи и унућрашњој колонизацији не џреба остџавитиџ ниџиџа.*
6. *У смислу њројиса члана 4 џачке њрве Закона о аграрној реформи и унућрашњој колонизацији има се унеџи у аграрни фонд све зџраде и њосџројења као и сав мџџви инвенџар њоџиџо живоиџ нема као и земља уџисана у земљџшни књџжни уложак дџрој 19 у КО Совљак и џо:*

282/3 у њоврџини 2.56.90 ха

282/4 3.14.10

282/5 42.91.00

282/6.....	0.79.90
282/7.....	12.84.30
282/8.....	26.78.60
282/10.....	8.22.00
282/9.....	13.88.40
291.....	13.94.90
249.....	0.45.00
574.....	6.74.80
282/14.....	2.47.60
282/15.....	0.42.00
282/1 кућни њлац.....	0.67.70
282/12 винограда.....	0.31.80
282/13 њиве.....	0.37.80
282/2 дворишће.....	0.15.90
282/11 воће.....	9.79.20
282/5 њиве.....	3.67.40
Свега.....	150.19.30 ха

Власнику поседа као и сваком другом лицу било је достављено писмено образложење са стварним доказима и омогућено да преко Месног народног одбора Совљак и Среског народног одбора у Убу подробније информиса и то у року осам дана од јавног обнародовања одлуке. Месним аграрним интересентима било је омогућено да могу изјавити жалбу и у записнику код свога одбора. За то време организовали су се и бивши беземљаши, а сада аграрни интересенти, и свим силама трудили се да докажу да се Алекса Алексић и чланови његове породице никада нису непосредно бавили пољопривредом, већ да су то они радили за њих, а они су само организовали рад и руковођење том економијом. А могли су то радити јер су били ослобођени плаћања сваке таксе за изјављивање жалбе.

Пошто је он изјавио жалбу на ту Одлуку Срески извршни одбор Среза тамнавског, на челу са председником Б. Танасићем (касније Танасијевић) и секретаром П. Новковићем, поступајући по његовој жалби бр. 227, од 1. фебруара 1949. године о утврђивању објеката аграрне реформе, на основу члана 24 става 3 Закона о аграрној реформи и унутрашњој колективизацији Н.Р. Србије донео је Решење којим се делимично усваја Жалба Алексића на ожалбене одлуке МНО у Совљаку од 1. фебруара 1949. године и преиначава утолико што се ожалбене одлуке потврђују у свом диспозитивном делу под тачкама 1, 2, 3, 4. и 6, а поништава под тачком 5. Одлучено је да се питање регулисано том тачком расправи посебним решењем Среског извршног одбора као надлежног.

Из образложења овог решења произилази да је Збор аграрних интересената Алексића прогласио за неземљорадника пошто је по занимању сарач и нашао да би од тог посла могао издржавати себе и своју породицу. Међутим, како се ради о власнику поседа који нема никакве друге имовине, нити другог занимања од чега би могао живети и своју породицу издржавати јер због старости и чињенице да се сарачким занатом није дуго бавио, а с обзиром да су му приходи од наведене имовине били искључиво средство издржавања, као и да би одузимањем наведене имовине остао без средстава за издржавање, то ће Срески извршни одбор у смислу чл. 4 става 4. и 5. накнадити на другом месту из земљишног фонда 5 ха обрадиве земље и омогућити подизање куће за становање, јер се жалиоцу не може оставити површина од 5 ха наведене економије која се експроприше, нити кућа за становање, с обзиром на чињеницу да је кућа уско повезана са експроприсаним добром, које је намењено за формирање угледног добра.¹¹⁰

Остао је без ичега

Алекса Алексић у својој жалби од 8. фебруара 1949. године упућеној Среском извршном одбору Среза тамнавском поводом одлуке од 1. фебруара 1949. године оспорава њихове закључке и аргументе. Тврди да је имање купио 1930. године од Милутина К. Месаревића по уговору који је оверен од стране кварта Варошке управе града Београда, под бр. 18569 од 31. јула 1930. године, и да га је обрађивао својом и најамном радном снагом. Поседно тврди да је земљорадник и за то се позива на члан 1 алинеја 1 Закона о аграрној реформи и унутрашњој колонизацији који је донела Н. Р. Србија, која по његовом писању гласи:

Земљорадником се сматра лице које од пре 10. јула 1945. год.

а) само или са својом породицом обрађује своју или туђу земљу:

б) обрађује своју земљу уз употребу најамне снаге, ако са својом породицом живи на својој земљи и физички учествује у радовима на газдинству и ако му је земљорадња главно занимање.

Тим поводом Алексић тражи да му се призна статус земљорадника и подсећа да је у седамдесетој години те да се не може бавити сарачким занатом и да је дуго ван њега. Тражи да се и његовој жени призна земљорадничко својство и да им се одреди максимум од 20-35 хектара јер мисли да испуњава све услове. Истовремено наглашава да је стално учествовао у обради тог имања и да је редовно задуживан порезом само

¹¹⁰ Архива Општинске управе УБ: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

за земљорадњу, да живи на својој земљи. Доставља као доказ и пореску књижицу за 1934. годину. Навео је 13 сведока који желе да сведоче да је био земљорадник међу којима су: Радивој, Живорад и Миодраг Мартић; Поповићи из Такова: Живорад, Јован, Димитрије и Милијан и Божидар и Тихомир Марковић; Милан М. и Александар Р. Кевић и Јанко Јеврић из Врела и Милутин Симић из Гуњевца. Они могу и желе да сведоче да је купио имање, подигао зграде и настанио се 1930. године у Совљаку, да се бавио земљорадњом, а не трговачким пословима

Срески извршни одбор Среза тамнавског на седници одржаној 26. фебруара 1949. године донео је Решење бр. 2335/49 на основу члана 4. став 4. и 5. Закона о аграрној реформи и унутрашњој колонизацији Н.Р. Србије којим му се додељује 5 хектара површине од катастарске парцеле бр. 257/1 из земљишно књижног улошка бр. 181 Катастарске општине Уб која се налази у земљишном фонду у накнаду за 5 ха експроприсаног имања у Совљаку и донета је одлука да ће му се подигне једна стамбена зграда (кућа) од тврдог материјала. Било је то имање Димитрија Ивезића у тзв. Њиви код Убског гробља.

Наравно ни овим решењем није био задовољан па се на њега најпре жалио Правном одељењу Министарства пољопривреде, које је актом бр. 24008/49 од 7. априла 1949. није уважило жалбу већ је потврдило претходно решење пошто му наводно није могло оставити 5 хектара на његовој економији и кућу у Совљаку јер би то ометало планирано организовање пољопривредног добра. Како није могао да прихвати ту аргументацију то није пристао ни на ту одлуку па се потом жалио Маршалу, Министарству унутрашњих послова и Среском народном одбору. Тражио да му се призна својство земљорадника и да му се од његовог имања остави 20-25 хектара обрадиве земље и кућа. Постављао је и питање о величини и изгледу куће. Посебно је био иритиран што се то имање налази крај Убског гробља и питао се „зар оно свако јутро кад устанем треба да ме подсећа каква ми је будућност“. Такође, говорио је да он зна за ону народну изреку *ошето ѝроклето* те да не жели туђу земљу већ само своју.

Образовање Пољопривредног добра *Светла Пойовић* – Уб

Занимљиво је да земљиште са Алексићеве економије најпре било планирано да се подели беземљашима, а тек 1. фебруара 1949. године одлучено је по случају из члана 4. став 4. Закона о аграрној реформи и унутрашњој експропријацији Н.Р. Србији да се оно експроприше у сврху образовања пољопривредног добра. Да би се смирило незадовољство аграрних интересената којима је она обећавана, председник СНО Среза тамнавског на збору одржаном, 22. марта 1949. године, изјављује да има

доста земље, али да прво треба издвојити за Среско пољопривредно добро а остатак да се дели.

Прво решење Среза тамнавског бр. 1521, од 3. фебруара 1954. године на одузетом поседу Алексе Алексића основано је Пољопривредно добро *Свети Појовић* – УД¹¹¹, а његова кућа постала је њихова управна зграда. И у Статуту Пољопривредног добра *Свети Појовић* – УД пише да је основано истог датума а регистровано код Окружног суда у Ваљеву, под ознаком Р. бр. 41/54.¹¹² Међутим, према другом извору Срески народни одбор Среза тамнавског 14. марта 1956. године донео је одлуку о формирању Среског пољопривредног добра *Свети Појовић* као установе са самосталним финансирањем, па је тај датум касније коришћен као дан формирања овог неко време узорног пољопривредног добра.¹¹³

На захтев Одељења за финансије Скупштине општине УД бр. 04-1959/2 од 18 фебруара 1964. године Општински, као земљишно књижни, суд УД под председавањем свог председника Милана Станића и уз учешће званичног референта Ратка Вујасиновића, дана 20. септембра 1964, године, на основу правоснажне одлуке бившег МНО Совљак број 227 од 1. фебруара 1949. године и решења Среског извршног одбора Среза тамнавског у УДу бр. 2335/49 од 26. фебруара 1949. године, донео је Нарешће о укњижби права власништва. Том приликом у земљишном улошку бр. 19 КО Совљак укњижене су парцеле број 282/3, 282/4, 282/5, 282/6, 282/7, 282/8, 282/9, 282/10, 291, 249, 574, 282/14, 282/15, 282/1, 282/12, 282/13, 282/2 и 282/11, заједно са постојећим објектима, власништво Алексе Ж. Алексић, бившег из Совљака у корист Општенародне имовине – Земљишни Фонд аграрне реформе Скупштине општине УД.¹¹⁴

Истине ради треба подсетити да је код истог суда, 17. марта 1960, извршена његова регистрација под називом Пољопривредно-прехранбени комбинат *Свети Појовић* – УД. Наредне, 1961, године издвајањем млинова из комбината, створен је Пољопривредно-индустријски комбинат *Тамнавац* – УД, па је поново регистрован као Пољопривредно добро *Свети Појовић* – УД. На захтев Пољопривредног добра *Свети Појовић* из УДа на заједничкој седници Општинског већа и Већа радних заједница Скупштине општине УД одржаној 9. априла 1967. године донето је Решење о додељивању земљишта из земљишног фонда друштвене својине бившег власника

¹¹¹ Радић, 2006, 145.

¹¹² МИАВ, Фонд: Пољопривредно индустријски комбинат „УД“, Статут Пољопривредног добра „Света Поповић“ – УД.

¹¹³ Тодоровић, Напред, 1989, 7

¹¹⁴ Архива Општинске управе УД: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

Алексића (бр. 04-2454/1-66) на коришћење у пољопривредне сврхе Пољопривредном добру *Свети́а Појовић* из Уба. Наведена пољопривредна организација је дужна да додељено земљиште користи рационално и пажњом доброг привредника. Решење је постало правоснажно 20. маја 1967. године и до тада налазило се на коришћењу код његовог правног претходника – Среског пољопривредног добра у Совљаку.¹¹⁵

Од 1969. године, ово имање послује под називом Пољопривредни комбинат *Свети́а Појовић* – Уб. Његовим спајањем 1973. године са пољопривредно индустријским комбиноматом *Тамнавац* настао је Пољопривредно-индустријски комбинат Уб са неограниченом солидарном одговорношћу основних организација удруженог рада (ООУР) и основних организација коопераната (ООК) са подручја убске општине.

Основна делатност комбината била је пољопривредна производња ратарских, повртарских и воћарских производа и производња у сточарству на сопственој економији и у кооперацији са пољопривредним произвођачима; откуп и продаја пољопривредних производа, одржавање пољопривредних машина, услуге ветеринарске службе итд. Након тога више пута вршене су организационе промене, проширивана и осавременјивана делатност комбината. Услед економске кризе, нарушених међусобних односа између његових правних субјеката и других поремећаја у пословању дошло је до престанка рада овог комбината. Решењем Окружног привредног суда у Ваљевоу Фи бр. 468/90, од 30. марта 1990. године из судског регистра брисан је Пољопривредно-индустријски комбинат Уб а део његове архивске грађе чува се у Међуопштинском историјском архиву Ваљево.¹¹⁶

Крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века у подруму виле, од око 600 квадратних метара, отворен је ноћни бар *Мајски цвети*, који је приватно држала извесна Марија¹¹⁷. Са престанком рада комбината престао је и рад тог бара. Временом вила је зарасла у коров и небригу, па је деловала аветињски, као и свака лепота кад се преобрази у своју супротност.

У међувремену неко је запалио вилу и она је изгорела, а остали су само делови зидина. Тако се изјаловила намера њеног купца Ловачког друштва *Тамнава* Уб да је адаптира и претвори у модеран мотел. Уместо тога на делу имања Алексе Алексића настала је Фазанерија са пословно угоститељским центром *Окно*.

¹¹⁵ Исто, исто

¹¹⁶ МИАВ, Фонд: Пољопривредно индустријски комбинат „Уб“.

¹¹⁷ Милановић, Глас Тамнаве, 2016.

Ни казна га није мимоишла

Било је доста примедби и виших органа на непотпуну примену прописа, танко образложене, па и чак нетачно израчунат збир одузете имовине. Све је то отежавало и продужавало поступак, давало простора за нове жалбе и спорове. По природи предузимљив али и дрчан, а уз то увређен и понижен овим нехуманим поступком одузимања имања стеченог неуморним и мукотрпним радом Алекса Алексић је одлучио да предузме све мере и радње да би сачувао своја права и породици обезбедио пристојан живот. Скоро свакодневно је обилазио поједине надлежне органе и институције, тражио разна објашњења и покушавао договором да нађе одговарајућа решења. Писао је молбе, жалбе и пред њима покретао разне поступке али од тога скоро није имао било какве користи.

Временом почело је да га издаје стрпљење па више није успевао да обузда свој бес. Видевши да је враг однео шалу, па до тада мирни и доброћудни Алекса Алексић одједном постаје рањена звер, изгубио је контролу и не само да почео да узвраћа ударце већ и почиње и да вређа саговорнике. Тако је крајем новембра 1945. године поводом најновијег разреза меса, пошто је добио тражена објашњења од Живорада Пурића, шефа Привредног одсека Среског народног одбора Уба истом рекао: *Земљо, животице, која су ми послали у комисију, уишће једне, блајосијање у земљи, тече крв, млеко и вода улицама и зар је ово земља слободе, ово је земља крви*. Како је ово поновио више пута Веће Окружног суда у Ваљеву, којим је 16. маја 1946. године председавао судија Радомир Лазић установило је да је починио дело увреде органа народне власти, па га је осудило са 2.000 динара новчане казне и 500 динара на име паушала. Био је дужан да казну платити у року од десет дана а случају да то не уради одређена му је казна од 40 дана на принудном раду без лишења слободе.

Очигледно фрустриран неправдом која му се чини наставио је да вређа представнике нових власти. Тако је крајем 1945. године у канцеларији Месног народног одбора Совљак одборнику Живораду Милићевићу кад му је овај понудио да седне и рекао му *зашио не седнете ми не кољемо и не убијамо* овај видно револтиран тим речима и новим захтевима за разрез кукуруза одговорио му је да даје месо за целу општину: „Кад треба да одузмете кукуруз, ви сте ми узели живот, па ми узмите и крв“. Исто судско веће установило је да је и овим гестом увредио народну власт. Међутим, имајући у виду његово добро владање и признање кривице, као и чињеницу да је претходно био испровоциран Милићевићевом изјавом и да је стар 65 година ослобођен је казне.¹¹⁸

¹¹⁸ Виши суд у Ваљеву, фас. 8, „К“ 26/46 и фас. 18, „К“ 182/46.

Последње године

Током 1948. године одузета му је и преостала земља и сви привредни и стамбени објекти. Држава му није дала ни тих пет хектара нису му дали на његовом пољопривредном добру – економији, већ неко друго имање изнад Убског гробља где су намеравали да му изграде кућу. Пошто је одбио ту *великодушност* и морао је да напусти и своју кућу. Неко време са својима живео је у кући потомака и сродника предратног пријатеља и левог земљорадника Алексе Мартића¹¹⁹, учесника оба балканска и оба светска рата, витеза Карађорђеве звезде са мачевима, кога су стрељали Немци у Младеновцу 1942. године. За то време моћници су из његове виле извучили један по један комад његовог изузетно лепог намештаја, који је завршио по просторијама разних органа и установа културе, а појединци тврде и по становима неких локалних политичких моћника. Неки наши саговорници тврде да је и он део намештаја и и другог инвентара износио из виле поклањао пријатељима и продавао да би могао издржавати породицу.

Тих поратних година доживео је слом у сваком погледу. Изгубио је комплетно имање, бројне машине и алате, а и породица му се распала, Пошто је већ био стар и онемоћао никако није могао да се помири са том одлуком. Као што смо већ поменули његова деца су убрзо по окончању рата напустила Србију и вратила се у Америку. Он је са супругом остао у Совљаку, тугујући за својим знојем и дугогодишњим трудом да нешто стекне и помогне еманципацији својих земљака. Још неко време писао је молбе и жалбе надлежним органима и тражио да му оставе још мало земље како би његова већ бројна породица могла бар нормално да живи.¹²⁰

Кад је схватио да је све то узалудно а он већ остарео и изнемогао последњи је напустио Србију и нашао се поново у Америци. Кажу да је у Америку отишао са груменом земље у платненој кесици окаченој око врата,¹²¹ крајем 1949. године. Тако се Алексићи поново враћају преко океана и дефинитивно настањују у Њу Џерсију (САД). Одатле је још неко време писао тужна и депресивна писма и слао разгледнице, познаницима и пријатељима у Србију, Београд и Уб! Поред осталог писао им је и ово: *То више није она Америка коју сам оставио пре тридесетак година. Све је грујачије* – писао је у писму свом пријатељу на Убу Добросаву Марјановићу... *Тешко је навићи се на старачки мир и нерад... Тужно се осећам кад ми синови дају по 10 долара за трошак. Овде нема наших српских*

¹¹⁹ Не у кућу неког Марчетића као што пише Александар М. Станојевић у књизи Записи о Убу и Убљанима (Београд 2007, 104)

¹²⁰ Марјановић, Глас Тамнаве, 2011, 9.

¹²¹ Радић, 2006, 145.

*кафана нема мезеџлука, нема шале, нема српској живојиа. Све се њрејиво-рило у борбу за долар.*¹²²

Пошто је био стар и сломљен није имао снаге ни воље да започне неки нови бизнис. Чак више није имао снаге ни за нове снове јер су се и они преобратили у ноћне море. Тамо се Алекса до своје смрти бавио препродајом половних аутомобила. Алексина супруга умрла је у Њу Џерсију две недеље по повратку из Југославије, од туберкулозе.¹²³ Алекса је умро у 70 години живота, две године после повратака из Југославије у Америку.¹²⁴ Као датум његове смрти уписан је 20. фебруар 1953. године у Newarku, држава Њу Џерси, САД. Сахрањен је на гробљу Fairount у Newarku.¹²⁵

Наплаћен највећи део имовине

На полеђини једне Одлуке¹²⁶ хемијском оловком написана је следећа **Службена забелешка:** *На основу Југословенско-америчкој сјоразума о њојраживањима држављана САД, од 5. новембра 1964. њодине извршено је одешџећење делова њојкрејне имовине која се односи на одузеџу имовину, економске зџраде, вилу, силосе и др. наследницима њоч. Алексе Алексића и њо: Алексић Алексису, Чарлсу и Николасу ње кћеркама Анџелини Јанковић и Зорки Црнојорац. Коначна одлука Комисије САД за решавање иностраних њојраживања У-1718 од 9. ајрила 1969. њодине џласи да је одешџећено 4/5 свих њојкрејности наведених у овом решењу, а ујисано у А лисџ земљино књижној улошка др. 19 КО Совџак укључујући и све економске зџраде, вилу, силос и др. дивше власнишџво Алексе Алексић.*

Ова службена белешка је састављена на основу дописа Савезног секретаријата за финансије - Уред за заштиту југословенске имовине у иностранству бр. 16, док. бр АМ/Нац од 27. 3. 1972. године. Поменути допис потписао је управник наведеног Уреда Др Михаило Смиљанић, а белешку је сачинио правни референт Богољуб Живановић. Према томе преостала је још једна 1/5 која је требало да припадне Алексиној најстаријој кћерци Зорки Поповић, која је већ била преминула, односно њеном сину Живојин Поповић који је већ био напустио домовину и није се

¹²² Марјановић, Глас Тамнаве, 2011, 9.

¹²³ Казивање Алексине праунуке Хелене Мортон које је забележио и љубазно ми уступио Зоран Марковић, председник Ловачког друштва УБ у Убу, на чему му најсрдачније захваљујем.

¹²⁴ Петровић и Влајковић, 2001, 123.

¹²⁵ Лична архива Војина Поповића, адвоката у Београду.

¹²⁶ Архива Општинске управе УБ: Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића

располагало са сазнањем шта предузимају његови сродници за повраћај одузете имовине.

Како је и он у међувремену преминуо то сада његов син, а Алексин праунук Војин Поповић, адвокат из Београду, Улица Цара Николаја II по основу Закона о реституцији одузете имовине потражује и ту петину. Решењем Основног суда у Убу, О. бр 482/14, од 29. октобра 2015. године већ је утврђен за законског наследника оставиоца пок. Алексе Алексића.¹²⁷

Тренутно стање

После престанка са радом Пољопривредног добра *Светиа Појовић* имање делује напуштено и закоровљено, пољопривредни објекти су проређени, напуштени и великим делом урушени... Вила је била зарасла у коров и небригу, деловала је аветињски, као и свака лепота кад се преобрази у своју супротност.¹²⁸ За последњих тридесетак година три пута је горела. Још пре десетак година била је оронула, почела рапидно да пропада, без крова, прозора и врата, у шибљу и корову.

Алексини директни потомци су помрли, али је остало девет унука и праунука. Сем праунука Војина Поповића, адвоката у Београду, и његове породице сви остали живе у САД. Међу живима је Јелена Алексић односно Хелена Мартин, кћи Драгољуба Ђалике, професор физичког васпитања и спорта, рођена 1945. године у Совљаку, а удата је за Американца. Зна српски језик и живи у Спрингфилду, држава Охајо. У Југославију је наводно долазила сваке четврте године. Маја 2001. године била је поново на Убу и у Совљаку. Посетила је своју родну кућу и била примљена од стране тадашњег председника Скупштине општине Уб Зорана Матића.

У разговору је сазнала да је бивша Алексића кућа у Совљаку продата од стране Пољопривредног комбината Уб и да је је купило Ловачко друштво *Тамнава* Уб. Било је планирано да буде реновирана и обновљена, а и договорено је: да год буду долазили Алексићеви потомци у Србију, могу у родној кући боравити. Јелена је обећала да ће размотрити ово питање са осталим потомцима и гледати да заједно помогну да се бивша породична кућа реновира и обнови што пре.¹²⁹ Међутим, од тога није било ништа јер се нико од потомака више није јављао, а у међувремену вила је поново запаљена и изгорела до темеља, па јој се једва назире остаци.

Од Зорана Марковића, председника Ловачког друштва Уб, чули смо да располажу са 30 хектара некадашњег имања Алексе Алексића, које су,

¹²⁷ Лична архива Војина Поповића, адвоката у Београду

¹²⁸ Марјановић, 1997, 17.

¹²⁹ Петровић и Влајковић, 2001, 123.

из друге руке купили од мештана којима је земља враћена кад је Пољопривредно-индустријски комбинат Уб пропао. У њиховом поседу је била и Алексићева вила коју су намеравали да преуреде у репрезентативну градску кућу. Алексиним потомцима су јавно поручили да су код њих увек добро дошли. Не знајући да су се они у међувремену обештетили, наглашавали су да они неправду према Алекси Алексићу не могу да исправе али његовим потомцима биће добри домаћини. Управни одбор њиховог Ловачког друштва одлучио је да један апартман градске куће буде на располагању Алексиним наследницима. Размишљају и намеравају да у будућем свом централном здању поставе и сталну музејску поставку.

Ловачко друштво Уб на поменутом имању већ је образовало Привредно друштво *Фазанерија д.о.о. Уб*. У оквиру њега ради инкубаторска станица за производњу и узгој младежи фазана и јаребича; мешаоница сточне хране; два рибњака површине четири хектара, неколико грађевина са мотелом са рестораном, летњом баштом и базеном.

Summary

One of the richest men in Serbian agriculture, in the first half of the 20th century, was Aleksa Aleksić, a landowner and farmer from the village Sovljak, near Ub. His deliberate, persistent and organized work has created one of the largest and most organized farms in Serbia. In addition to the fact that farm appearance attracted many visitors due to its organization, Aleksić encouraged, on a daily bases, his neighbors and acquaintances to intensively engage in agriculture, especially vegetable growing. He contributed significantly to the development and improvement of agriculture not only in Tamnava, but in wider surroundings as well, and left a deep trace in local history.

Aleksa Aleksić was born in 1880 in village Mrčajevci near Čačak, from father Đorđe and mother Obrenija, b. Simović. He completed his apprenticeship for saddler craft in Kragujevac, where he worked for short period of time. There he met his future wife, Jelena Konstadinović, and got married. She later gave birth to their first daughter Ljubinka. Just 25 years old, he went in search of a better life. The road took them to the USA and he and his family settled in New York. He got four more children. In America, he worked numerous jobs. When he gained a decent capital in 1920, he decided to return to his homeland, where he started his own business with the desire to convey the lessons he learned and help his people.

Upon returning to Serbia he opened its first tire repair garage, and then became a representative of the company Ford in Belgrade. Although his business was going well, he decided to return to agriculture, being that it was his true love. He bought 150 hectares of land in the village Sovljak, near Ub from Milutin Mesarević, industrialist from Belgrade. Soon after, the family moved from Belgrade to Sovljak, where they made one of the largest and most organized farms in Serbia.

In the times of global economic crisis, he invested all of his savings in order to improve the farm: he solved problem of drainage, built a number of buildings (silos, workshops, stables, pigsties, villa ...), acquired threshing machines, tractors, pumps and other machinery and tools, started growing quality cattle breeds, raised orchards and vineyards, etc.

He applied the most modern farming methods and just when his land began to return all the investments, the Second World War begun. He was valuable, noble and honorable man, and especially generous to the poor. He did not belong to any military and political formation and the official assessment of government of his conduct during War was positive. After the War, after the victory and the socialist revolution, the new government, classified him as part of "the rotten bourgeoisie" and confiscated almost his total property.

According to the Law on Land Reform and Resettlement, he was left with just 20 hectares. He lodged a complaint and asked authorities to leave at least twice as much, being that he had two sons with their families and a daughter who studied agronomy. However, not only that his plea was not accepted, but due to many interested parties who did not own land, it was decided to leave him with only five hectares of land. Being that his property served for education of people working in government farm "Sveta Popović", even those 5 hectares was not given to him from his own land, but some other property near Ub cemetery, where the authorities planned to make him a house.

They moved him from his home, so he lived for some time in the house of Martić family in Sovljak. Since his sons and their families returned to the US in 1946, the rest of the family followed them at the end of 1949. Just two weeks after arriving in the United States his wife died, and on 20 February 1953, he died as well. As American citizens, during sixties, his descendants succeeded to obtain compensation for 4/5 of total assets, and will probably succeed in compensating the balance in the times to come. Unfortunately, not one of his five children is among the living, but, three of them have their own children, grandchildren and great-grandchildren. All of them are still living in the USA, except for the son of his oldest daughter who is a lawyer, living in Belgrade.

Извори и литература

Извори

Архива Ойшћинске управе Уд

- Одељење за имовинско правне односе, Досије Алексе Алексића
- Виши суд у Ваљевоу, предмети кривице („К“) 1945-1954, фас. 8, „К“ 26/46 и фас. 18, „К“ 182/46.

Међуојшћински историјски архив Ваљево

- Фонд: *Окружни народни одбор (ОНО) Ваљево 1944-1947* - Пољопривредно одељење – Ф. 8, „К“ 26/46 и Ф 18. “К“ 182/46.
- Фонд: *Пољопривредно индустријски комбинај „Уд“*; Статут Пољопривредног добра „Света Поповић „ – Уд.
- Лична архива Војина Поповића, адвоката из Београда
- Лична документација аутора чланка
- Фотодокументација Слободана Матовића, пензионера из Уба

Лична архива Војина Поповића, адвоката из Београда

Лична документација аутора чланка

Фотодокументација Слободана Матовића, пензионера из Уба

Литература

- Вуловић, 1931, 61 – Вуловић Градимир Д.: *Пушвођа (адресар) кроз Пожаревац и срез, Пожаревац, 1931, 61.*
- Вучо, 1981, 251 – Вучо Никола: *Развој индустрије у Србији у XIX веку*, Београд, 1981, 251.
- Исић, 1985, 208 – Исић Момчило: *Селаштво Ваљевске области 1929-1941*, Ваљево 1985, 208.
- Исић, 1996, 15-16 – Исић Момчило: *Алексић Алекса*, Биографски лексикон ваљевског краја, Ваљево 1996, 1 св. 1, књ, стр.15-16.
- Јоксимовић, 1981, 190 – Јоксимовић Зоран: *Революционарни раднички покрет у ваљевском крају 1918-1941*, Ваљево 1981, 190
- Каниц, 1991, I , 261 – Каниц Феликс: *Србија – земља и становништво*, I књига, стр. 169, Београд, 1991, књ. I стр. 261
- Костић, 1994, 81, 82 – Костић Миливоје М.: *Ујон Београда – књија прва*, Београд 1994, 82
- Костић, 2000, 172 – Костић Миливоје М.: *Ујон Београда – књија друга*, Београд 2000, 172.
- Марјановић, 1997, 15-17 – Марјановић Слободан: *Улица која се зове Варош*, Београд 1997, 15-17

- Перуничих, 1997, 1934-1935 – Перуничих Бранко: *Пожаревац и његово ујравно њодручје, Пожаревац*, 1977, стр. 1934 и 1935
- Петковић, 1974, 16 – Петковић Павле: *Тамнава у НОБ – хроника*, Београд 1974, 16.
- Петровић и Влајковић, 2001, 61, 89, 122-123 – Петровић Милисав и Влајковић Младен: *Совљаку у Тамнави*, Уб, 2001, 61, 89, 122.
- Пешић, 2007, 125 – Пешић Милосав Славко: *Књија ѡромена – Романсирана илустрована ѡрошлосиј Смедерева*, Смедерево 2007, 125.
- Радић, 2006, 8, 15-19, 22, 84, 88, 138-145. – Радић Снежана: *Аѡрарна реформа у ваљевском крају ѡсле 1945. ѡдине*, Ваљево 2006, 8, 15-19, 22, 84, 88, 138-145.
- Ранковић, 2002, 169 – Ранковић Здравко: *Ваљевски крају у ХХ веку. Хронологија*, Ваљево, 2002.
- Савић, 1922, III, 224 – Савић Миливоје: *Наша индустрија и занати*, Сарајево 1922, трећи део, 224.
- Станојевић, 2007, 62, 75-77 – Станојевић Александар М.: *Зайиси о Убу и Убљанима*, Београд 2007, 62, 75-77.

Периодика

- Ђунисијевић, *Тамнавске новине*, 1983 – Ђунисијевић Раде: *Госѡјински ва-шар (2): Породица Алексић*, Тамнавске новине, Уб, 20. мај 1983.
- Марјановић, 2011, 9 – Марјановић проф. др Воја: *Алекса Алексић*, Глас Тамнаве, Уб, август 2011, године, 9
- Мијалковић, *Полиѡика Маѡазин*, 18. септембар 2016, 4 – Мијалковић Александра: *10 ѡиѡања о ѡрвим ауѡомобилима код нас*, Политика Магазин, Београд, бр. 990, 18. септембар 2016, 4.
- Милановић, *Глас Тамнаве*, 25. август 2016 – Милановић Милан: *Убски ѡра-фиѡи – Мајски цвети*, Глас Тамнаве, Уб, 25. август 2016.
- *Наша реч*, 1936, 4. – *Жетвено славје ѡ Алексића, соиственика економије Тамнава у Совљаку*, *Наша реч*, Ваљево, бр. 4, од 1. септембра 1936., 4.
- *Полиѡика*, 1932, 7 – Ж. В. М: *Мала Америка усред Колубаре – Уледно ѡ-љѡривредно добро ѡ Алексића у Совљаку*, Политика, Београд, 9. новембар 1932, 7.
- *Полиѡика*, 1936, 7 – Р. С.: *На великом ѡсегу код Уба – Једно од највећих имања у Србији које се обрађује машинама*, Политика, Београд, од 20. августа 1936, 7.
- *Полиѡика*, 1940, 7 – *На јучерашњим ѡркама на Баѡици досѡизала се дрзина од ѡреко 150 киломеѡара на час*, Политика, Београд, 7. октобра 1940, 7.
- Политика Магазин, 2016, 4 – Александра Мијалковић: *10 ѡиѡања о ѡрвим ауѡомобилима код нас*, Политика Магазин, Београд, бр. 990, 18. септембар 2016, 4.
- Пузовић, *Вечерње новосѡи*, 2009. – Пузовић Бранко: *Осиѡо му само ѡрумен земље*, Вечерње новости, Београд, 28. фебруар 2009. године.
- Радојчић, *Ваљевски алманах*, 2009, VI, 63-87 – Радојчић Милорад: *Милорад Карамарковић, велики ваљевски добротвор*, Ваљевски алманах, Београд, 2009, књ. VI, 63-87.

- Радојчић, *Museum*, 2012, 13, 45-70 – Радојчић Милорад: *Михаило Мика Бојачић (1847-1897)*, *Museum*, Шабац, 2012, бр. 13, 45-70
- Тодоровић, *Найрег*, 1989, 7 – Т.(одоровић) Ж.(ивојин): *Како је формирано добро „Светла Појовић“*, Напред, Ваљево, 22. септембар 1989, 7.
- Цонић, *Глас Тамнаве*, 2016, 12 – Цонић Благоје: *Прича која чека своја њисца*, *Глас Тамнаве*, Уб, 29. септембар 2016, 12.

Казивања и њисана сећања

- Казивање Жике Лазаревића, дипломираног инжењера из Уба
- Казивања Зорана Марковића, наставника физичког васпитања и председника Ловачког друштва Уб из Уба.
- Казивање мр Николе Крсмановића, пензионера из Уба.
- Казивања Саше Марковића, службеника из Уба
- Казивање Алексине праунуке Хелене Мортон које је забележио и љубазно ми уступио Зоран Марковић, председник Ловачког друштва Уб у Убу,
- Летопис Убске цркве храма Христа спаситеља
- Писана изјава Милутина Јовановића Ђоке, учитеља, културног посланика и публицисте из Уба.
- Писана изјава Михаила Ђорђевића, дипломираног машинског инжењера у Сан Хозеу, САД, пореклом из Уба.
- Рукопис *Сећања старијег Убљанина* Михаила Ђорђевића, дипломираног инжењера машинства у Сан Хозеу (САД), пореклом из Уба.